

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı - Number : 58

EKİM - KASIM - ARALIK

1982

OCTOBER — NOVEMBER — DECEMBER



TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

THE TURKISH CO-OPERATIVE ASSOCIATION was founded at İstanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Co-operative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name into the «Turkish Co-operative Association» in 1948, and modified its Statutes in conformance with the Law No. 3512. or Associations.

The General Assembly of the Association convened on 30 th May, 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes drawn up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an association serving public interest in 1946. The subject with which the Association is concerned, is theoretical and practical co-operative work. Its object is to propagate co-operative ideas in theoretical and practical fields, to promote the co-operative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objectives outlined in its Statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of co-operative movement, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to co-operative movement and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard states for the various types of co-operatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to co-operative movement, legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange co-operative weeks, festivals and general co-operative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of co-operatives.

f. Join as member those international organization and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the co-operative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international co-operative organizations, attend conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish co-operative movement commonly known.

j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the co-operative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the co-operative movement are instituted in the universities, academies, schools and that institutes specializing in the co-operative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing co-operatives act as guide to them in every respect, and at the request of the member co-operatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 58

EKİM - KASIM - ARALIK, 1982

-
- Başyazı : Kooperatiflerin Vergi Muaflığı
Neşriyatı Üzerine Nurettin HAZAR
- Uluslararası Kooperatif Kuruluşlarının
Amaçları, Fonksiyonları ve Türkiye Yönün-
den Önemi Doç. Dr. Haşmet BAŞAR
- Bilgisayar Kullanımı ve Kooperatifler Ass. Kuvvet LORDOĞLU
- Destekleme Alımları ve Tarım Satış Koope-
ratifleri Birlikleri Şevki EMİNKAHYAGİL
- Tarımsal Mekanizasyonda Makina Maliyeti-
ni Düşürme Yolları Dr. Celâl AÇIKGÖZ
-

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Fiyatı 150 TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - ANKARA
Tel : 31 61 25 — 31 61 26



Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına Sahibi
Nurettin HAZAR

Yazı İşleri Müdürü
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ



Yayın Komitesi
Başkan : Kâzım SEÇER

Raportör : İrfan Ünver NASRATTINOĞLU
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ, Aydın İMAMOĞLU, Nail TAN



Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

ERGÜN Matbaası — ANKARA

Tel : 19 57 06

CO-OPERATION

Number : 58

October - November - December, 1982

-
- About the Publications on the Cooperative's
Tax Immunity Nurettin HAZAR
- Objectives And Functions of International
Co-operative Organizations And Their Im-
portance For Turkey Doç. Dr. Haşmet BAŞAR
- Computerization And Co-operatives Kuvvet LORDOĞLU
- Support Purchases And Agricultural Sales
Co-operative Unions Şevki EMİNKAHYAGİL
- Methods of Cost Reduction In Agricultural
Mechanization Dr. Celal AÇIKGÖZ
-

Quarterly Published by the Turkish Co-operative Association
Correspondance Address :

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir — ANKARA
Tel : 31 61 25 — 31 61 26

Proprietor on behalf of the Turkish Co-operative Association
Perponsible Editor

Nurettin HAZAR

(The opinions expressed in the articles beling to the authors)

KOOPERATİFLERİN VERGİ MUAFLIĞI NEŞRİYATI ÜZERİNE

Nurettin HAZAR

Gerekli mevzuatı çıkarmak, kooperatiflerin kuruluşlarını kolaylaştırmak, teşkilatlanmalarına ve ust kuruluşlarının teşkiline yardımcı olmak, kuruluş sermayesi tahsis etmek, onların finansmanı için gerekli kurumları vücuda getirmek, elverişli şartlarla krediler sağlamak ve kooperatif ürünlerinin gerekli fiyatı bulması ve pazarlanması için destekte bulunmak gibi tedbirler yanında, Devletçe Kooperatiflerin gelişmesini sağlayacak çarelerden birisi de onlara «Vergi muaflığı» tanımaktadır.

Vergi muaflığının yukarıda sayılan tedbirlerden en önemlilerinden birisi olduğu muhakkaktır. Meselenin önemini kavrayan Türk Kooperatifçilik Kurumu, çalışmalarında bu konuya layık olduğu yeri vermiştir. Nitekim, 1950 tarihli III. Kooperatifçilik Kongresinde Selahâttin SÖZERİ'nin «Vergi Mevzuatı» (1) ve 1970 yılında yapılan VII. Kooperatifçilik Kongresinde Muslih FER'in «Kooperatiflerde Muafiyetler» (2) başlıklı değerli tebliğleri sunulmuştur.

Bundan başka, Kurumumuzun çeşitli zamanlarda tertip ettiği seminer ve konferansların programlarında kooperatiflerde vergi ve muafiyetler konusu işlenmiştir.

Çeşitli vergi kanunları karşısında kooperatiflerin durumu nedir? Kooperatifler vergilerden hangisine tabidir, istisna edildiği veya muaf olduğu vergiler hangisidir? Aynı bir ihtisas isteyen vergiler konusunda, mevzuatın ve özellikle vergi nisbetlerinin sık - sık değişmesi sebebiyle bilgilerimizin zaman - zaman tazelenmesi lüzumu açıktır.

Tüketim Kooperatifleri başta olmak üzere, her neviden kooperatiflerimizin aydınlatılması ve uygulama ile ilgili işlemlere ışık tutulması bakımından, en yetkili bir ağızdan bir konferans

-
- (1) S. SÖZERİ'nin «Vergi Muafiyeti» tebliği Karınca'nın 169 uncu Ocak 1951. nushasında yayınlanmıştır.
 - (2) M. FER'in «Kooperatiflerde Muafiyetler» tebliği, «1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Uygulanmasında Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları» adlı 1971 basımlı VII. Kongre kitabında çıkmıştır.

sunmayı uygun bulan Kurumumuz, bu işi 16 Mart 1982 tarihinde gerçekleştirmiştir. Büyük ilgi toplayan «Kooperatiflerin Vergilendirilmesi ve Vergi Sorunları» başlığını taşıyan bu konferans, Kurumumuz Üyesi, değerli Maliyeci Şaban ERKİLET tarafından Ankara'da Türk - İş Toplantı Salonunda verilmiştir. Konferanstan hemen sonra, kooperatiflerin bütün vergi meselelerinin — vergi kanunları teker teker ele alınmak suretiyle — ustalıkla incelenen konferans metni bastırılarak kooperatiflerimizin ve kooperatifçilerimizin istifadesine sunulmuştur (3). Kitap, bu alandaki yılın ilk yayını olmuştur.

Daha önce Kooperatiflere uygulanacak vergiler ve vergi muafırlıkları, öteki konularla birlikte, birkaç eserde daha işlenmiştir. Bunların belli başlıları şunlardır :

Şebender ERGİN ve Yılmaz ULUSOY'un «Anonim Şirketlerle Mukayeseli Kooperatif Teşekküller ve Örnek Anasözleşmeler». (4)

Ertan ALGAN'ın «Kooperatiflerde Gelir Gider Farkları Dağıtım ve Kapatma Esasları ve Vergi». (5)

Gene Yılmaz ULUSOY'un «Kooperatif Teşekküller». (6)

Bu kere elimize ulaşan bir eserden konunun başka bir ilim adamı tarafından daha işlenerek kitap haline getirildiğini öğrenmekteyiz. Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Mükremin ALTINTAŞ'ın imzasını taşıyan eserin adı, «Kooperatif İşletmelerde Vergi Muhasebesi» dir. (7) Unvanından da anlaşılacağı gibi, kitapta yalnız vergiler açısından kooperatiflerin durumu ele alınmamış, aynı zamanda kayıt ve muhasebe usulleri de anlatılmıştır.

Şaban ERKİLET ve Prof. Dr. Mükremin ALTINTAŞ'ın büyük ihtiyacı karşılayan kitaplarının, Kooperatifçilerimiz için her zaman başvurulacak, masalarımızdan eksik edilmeyecek el kitapları olduğuna şüphe yoktur.

Kooperatifçi selâmlarımızla!..

-
- (3) Ş. ERKİLET, «Kooperatiflerin Vergilendirilmesi ve Vergi Sorunları», Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayını 47, Ergün Matbaası, Ankara - 1982. Fiyatı 150,— TL.
 - (4) Ankara, Tisa Matbaacılık Sanayii, 1970.
 - (5) Şark Matbaası, Ankara - 1976.
 - (6) Ankara, Tisa Matbaacılık Sanayii. Basıldığı tarih yazılı değildir.
 - (7) Prof. Dr. M. ALTINTAŞ, «Kooperatif İşletmelerde Vergi Muhasebesi», Çakmak Ofset Matbaacılık ve Ambalaj Sanayii, Adana - Temmuz 1980, İkinci baskı. Kitabın üzerinde fiyatı kayıtlı değildir.

ABOUT THE PUBLICATIONS ON THE COOPERATIVES' TAX IMMUNITY

By Nurettin HAZAR

About the Publications on the Cooperatives' Tax Immunity

In addition to the precautions like putting the necessary legislation, making easy the establishment of cooperatives, to assist their organization and the foundation of the upper organizations, to assign the establishment capital, to constitute the institutions necessary for their finance, assuring credits in attractive conditions and supporting for having appropriate prices and marketing of the cooperative products, «tax immunity» must be provided by the state as one of the means to assure the development of the cooperatives.

It's certain that tax immunity is one of the most importants of the mentioned precautions. Having comprehended the importance of the question, Turkish Cooperative Association had given the place for this subject in it's activities. Even as, the papers of Selâhattin SÖZERİ's on «Tax Legislation» (1) in the III. Cooperative Congre in 1950 and Muslih FER's on «Immunities in Cooperatives» (2) in the VII. Cooperative Congre in 1970 had submitted.

Moreover, the title of taxes and immunities in the cooperatives had investigated in the seminars and conferences organized by TCA.

What is the situation of the cooperatives in the different tax laws? Which one of the taxes applicates to the cooperatives or which taxes are excepted from them? In the subject of the taxes, requiring a diffrent expert, because of the often changes in the legislation and particularly the rates of taxes, the necessity of the occasionally renew of our knowledges is clear.

-
- (1) S. SÖZERİ's Paper on «Tax Immunity» published in the 169. issue of KARINCA in January 1951
- (2) M. FER's paper on «Immunities in Cooperatives» published in the VII. Congre Book «1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Uygulmasında Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları» in 1971.

Organization of a conference, by the purpose of carrying out the application procedures and to inform the cooperatives especially consumption cooperatives, by the participation of an authority, is decided and achieved on Marc 16 th, 1982 by TCA, The conference called «The Taxation of the Cooperatives and Tax Problems» was presented by Şaban ERKİLET, our member, in Türk - İş Meeting Hall in Ankara. Just after the conference, the issue which investigates the all tax problems - holding the tax laws one by one — has been published as the first publication of this year. (3)

Beforehand, with the other laws, the taxes applicating the cooperatives and tax immunities had been investigated in several publications. The most well — knowns of these are :

«Anonim Şirketlerde Mukayeseli Kooperatif Teşekküller ve Örnek Anasözleşmeler» by Şehbender ERGİN and Yılmaz ULUSOY. (4)

«Kooperatiflerde Gelir Gider Farkları Dağıtım ve Kapatma Esasları ve Vergi» by Ertan ALGAN. (5)

and «Kooperatif Teşekküller» by Yılmaz Ulusoy. (6)

This time we have learned that this subject was investigated and published by a social scientist, Prof. Dr. Mükerrer ALTINTAŞ, instructor at Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi. The name of the book is «Kooperatif İşletmelerde Vergi Muhasebesi». (7) Not only the situation of the cooperatives by the viewpoint of the taxes, but also the procedures of registration and accounting was stated in this book.

It's certain that, the books of Şaban ERKİLET and Prof. Dr. Mükremin ALTINTAŞ will respond the needs of cooperative members and will be kept under the hand.

With our cooperative regards.

-
- (3) Ş. ERKİLET, «Kooperatiflerin Vergilendirilmesi ve Vergi Sorunları», Turkish Cooperative Association Publication 47, Ergün Matbaası, Ankara 1982.
- (4) Ankara, Tisa Printing Industry, 1970
- (5) Ankara, Şark Matbaası, 1976
- (6) Ankara Tisa Printing Industry, No date.
- (7) Prof Dr. M. ALTINTAŞ, «Kooperatif İşletmelerde Vergi Muhasebesi», Çakmak Offset Printing and Packing Industry, Adana, 1980.

ULUSLARARASI KOOPERATİF KURULUŞLARIN AMAÇLARI FONKSİYONLARI VE TÜRKİYE YÖNÜNDEN ÖNEMİ

Doç. Dr. Haşmet Başar *

Ö Z E T

Kooperatifçilik alanında uluslararası düzeyde işbirliği ve koordinasyon sağlamak için yapılan çalışmalar 19. yüzyılda başlamış ve günümüze değin önemli aşamalar geçirerek sürüp gelmiştir. Kuşkusuz, bu konuda en önemli görev Uluslararası Kooperatif Örgütü'üne (ICA) ye düşmektedir. Geçmiş dönemler gözönüne alındığında ICA'nın başarılı çalışmalar yaptığı özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik eğitim programlarını hazırlama yönünden büyük gayretler sarfettiği belirtilmelidir.

Son çeyrek yüzyılda kurulan uluslararası kooperatif kuruluşlar ise üretim, satış ve finans, kredi ve dağıtım alanlarında daha çok kişiye ucuz maliyetli ve kaliteli hizmette bulunabilmek için büyük ölçekli örgütlenmeye ve yatırımlara yönelmişlerdir. Bunlardan EURO — COOP, tüketim kooperatifçiliğinde COGECA tarımsal kooperatifçilik, INTER — COOP toptan alım, satım ve üretimde, INGEBANK bankacılık ve finansman konularında büyük başarılar elde etmişlerdir. İskandinav ülkelerine özgü modeller ise zamanla dikey ve yatay entegrasyon aşamalarını tamamlamayı hedef almışlar ve kooperatiflerin birçok piyasada payların büyük bir bölümünü ellerine geçirmesini sağlamışlardır.

Türkiye de kooperatifler sözü edilen gelişmelerin uzandığında kalmış, piyasalardaki değişiklikliği gerektiği gibi değerlendirememiştir. Özellikle ihracata yönelik çalışmalar yapan kooperatiflerimizin sözü edilen uluslararası kooperatiflerle ilişki kurması ve ticari potansiyellerini geliştirmesi ülkemiz yönünden de yararlı olacaktır.

* Bursa Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

GİRİŞ

Uluslararası düzeydeki kooperatif kuruluşlarının başında 19. Ağustos 1905 de kurulan ve günümüze değin gelişip güçlenen Uluslararası Kooperatif Örgütü (ICA-International Co-operati-ve Alliance) gelir. Kooperatif literatüründe kısaca ICA olarak geçen örgütün kurulmasındaki ana amaç 1844 yılında başlayan Rochdale kooperatifçiliğinin birçok ülkede farklı biçimde yorumlanmasını önlemek ve ortak ilkelerin kararlaştırılmasını sağlamaktır. Sözü geçen ilkelerin günümüze değin farklı sosyo — ekonomik ortamlara göre değerlendirilmesinde ve uygulamasında ICA büyük rol oynamış ve Birleşmiş Milletlerin en büyük yan kuruluşu ünvanını kazanmıştır. Nitekim İstatistikler, ICA'in 70 ülkeden 156 Organizasyon yolu ile 683 bin kooperatife ve onların ilişkide bulunduğu 363 milyon ortağa hizmet ettiğini göstermektedir.

ICA'in karar organı her dört yılda bir toplanan Genel kuruldur. Üye ülkelerden ve organizasyonlardan gelen delegeler bir başkan ve iki başkan yardımcısının yanısıra 222 üyeden oluşan Merkez Komitesini seçerler. Merkez Komite ise kendi arasından 13 üyeyi İcra Komitesine atar. Başkan bir deyimle İcra Komitesi Başkan ve iki yardımcısı ile beraber 16 üyeden oluşur.. İcra Komitesi ise ICA'in tüm işlerinden sorumlu olan ve tam gün çalışan Genel Müdürü Sekreteri belirler,

Merkezi Londra'da bulunan Genel Merkezde 6 Şube bulunmaktadır. Bunlar Tarım, Tüketim, Eğitim, Araştırma ve Basın işlerine bakmaktadırlar. Ayrıca Kütüphane hizmetlerinin yanısıra kadın ve gençlik kollarında çalışmaların sürdürülmesi için ayrıca uzmanlar çalıştırılmaktadır.

ICA özellikle gelişmekte olan ülkelere hizmet götürebilmek için üç ülkede şubeler açmıştır. Bunlar Asya kıtasına hizmet veren Yeni Delhi (Hindistan'da) Afrika kıtasında çalışmalar yapan Moshi (Tanzanya)'da ve Abidjan (Fildişi sahilleridir.)

Ayrıca Ek listede gösterildiği gibi ICA Birleşmiş Milletlere bağlı diğer kuruluşların yanısıra bağımsız çalışan uluslararası örgütlerle de ilişkisini sürdürmekte ve kooperatifçilikle ilgili çalışmalarda bir tür beyin görevini yapmaktadır. Sözü edilen kuruluşları genel olarak üç ayrı grupta toplamak olasıdır.

Bunlar Birleşmiş Milletlere bağlı FAO, ILO, UNCTAD, ve UNIDO'nun yanısıra özellikle gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin oluşturdukları örgütlerdir. Gelişmiş ülkelerdeki örgütler kısaca COPAC, COGECA, EUROCOOP, INGEBA, IFAP, IOCU, INTERCOOP, ICPA, ICHDA, WOCCU, ICIF, NAF—OK(*) dir. Gelişmekte olan ülkelere ise özellikle OCASSA, IDACA, ACCU, ACDB, ICTE, LATİCİ ve COLAC'ın yardımcı olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

ICA ayrıca gelişmekte olan ülkelerin eğitim sorunlarının çözümüne yardımcı olabilmek için uluslararası düzeyde hizmet veren iki birim oluşturmuştur. Bunlardan AGITCOOP özellikle sözü edilen ülkelerdeki eğitimcilerin eğitimi ile meşgul olurken, CEMAS eğitim araçlarının ve yayın organlarının geliştirilmesi için yoğun bir çaba göstermektedir.

Türkiye için bazı kooperatif kuruluşların önemi diğerlerinden kuşkusuz daha fazladır. Bu kuruluşların amaçlarında çalışmalarda ve elde ettikleri sonuçlardan bazı dersler çıkartmak, gerektiğinde yaptıkları işlemlere katılmak ülkemiz yönünden büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle belli başlı kooperatif kuruluşların amaçlarını ve gelişmelerini kısaca ele almak istiyoruz.

EUROCOOP

EURO — COOP (European Association of Consumer Cooperatives) ortak pazar ülkelerindeki tüketim kooperatiflerini bir çatı altında toplamak ve ortak yatırımlara yöneltmek amacıyla 1963 yılında kurulmuştur. Merkezi Brükselde bulunan EURO COOP, 19 milyon kooperatif ortağını temsil etmekte ve kooperatiflerin sahip olduğu 30.000' den fazla satış merkezinin verimli çalışmasından ve kooperatif ortak ve personelinin çıkarlarını, ortak pazar düzeyinde korulmakla yükümlüdür. Eurocoop büyük

(*) Kısaltmaların İngilizce ve Türkçe karşılıkları Ekte gösterilmiştir.

ölçekli yatırımları desteklemektedir. (1) Bu nedenle Dordmun'da kurulan çikolata fabrikasının Alman Kooperatiflerinin yanısıra diğer üye ülkelerdeki kooperatiflerin de gereksinimlerini karşılayacak ölçekte üretime geçmesini sağlamıştır. Ancak daha sonra kurulan Intercoop'un ticari işlemlere ve üretime dönük çalışmalar yapması sonucu Eurocoop daha çok kooperatiflerin yasal, ve bürokratik sorunlarına eğilmek zorunluluğunu duymuştur.

Ortak Pazar ülkelerindeki tüketim kooperatifleri birlikleri ve toptan alım örgütleri Eurocoop'un birinci derece üyesi olabilirler, Kooperatifler için üretim yapan kuruluşlar ise ikinci üyeliğe kabul edebilirlerse de genel kurullarda tek oy kullanma hakkına sahiptirler. Buna karşın asil üyelere ağırlıklı oy hakkı tanınmıştır. Örneğin İngiltere, İtalya, Fransa ve Almanya'nın altı, Danimarka ve Hollanda'nın dört oy hakkı vardır. Eurocoop'un çalışmalarından genel kurulun seçtiği ve herbiri aynı ülkeyi temsil eden 7 kişilik yönetim kurulu sorumludur. Yönetim kurulunun belirlediği plân ve programların uygulamasından ise genel sekreter ve ona bağlı uzmanlar gurubu sorumludur. (2)

INTER — COOP

ICA'nın 1969 da toplanan kongresi «Perakende Dağıtım Komitesinin» (Committee for Retail Distribution), «Toptan Alım işleri komitesi» ile (Committee for Cooperative Wholesale-C.C.W) birleştirilmesine, kooperatiflerin uluslararası ticaretteki etkinliklerinin artırılmasına bu amaçla yeni bir örgütün kurulmasına karar verilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucu 4. Ekim 1971 de The Internatational Organisation For Consumer Co — operative Distribution Trade..... (INTER — COOP) kurulmuştur. (3) Yeni örgütün merkezinin önce Hamburg olması kabul edilmişse de daha sonra alınan bir kararla merkez 1974 yılında Kopenhag'a taşınmıştır. INTERCOOP'un belli başlı amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür.

— Kooperatiflerin çalıştıkları konularda araştırmalar yapmak,

— Dünya ticareti hakkında bilgi toplamak ve bu konuda bilgi alışverişini gerçekleştirmek.

(1) Information on Eurocoop, Brussels 1979.

(2) Rules of Eurocoop Brussels 1978.

(3) International Co-operative Alliance 24 th Congress Hamburg 1969.

— Üye ülkelerin kooperatiflerin çalışma alanlarını üretim ve satış düzeylerini belirlemek bir ülkede üretilmeyen malın başka bir ülkeden alımını sağlamak.

— Üye ülkelerin katıldığı büyük ölçekli yatırımlara girişerek birim maliyeti düşürmek ve bunun yararlarını ortaklara yansıtmak.

INTERCOOP kuruluşundan bu yana geçen süre içinde Avrupa dışındaki ülkeleri de kooperatifleri de bünyesinde kabul ederek (Örneğin Japonya, İsrail) üye sayısını 28'e çıkarmıştır. Bu arada üye ülkeler için gerekli malları toptan alarak % 15'e varan maliyet indirimini gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Ayrıca İskandinav ülkelerinin aynı amaçlarla uzun süre önce kurmuş oldukları Nordisk Andelsforbund (NAF) ve Uzak Doğu Asya ülkelerinin kurduğu «The International Co—operative Trading Organisation» (ICTO) ile işbirliğine giderek ölçeği daha da büyütmeye yönüne gitmiştir. INTERCOOP'un yaptığı önemli çalışmalarından biri de üye ülkelerdeki kooperatiflerin üretim ve teknoloji kulanma düzeylerini gözden geçirmesi onlar için büyük ölçeğe dayanan plan ve projeler hazırlaması ve gerektiğinde bazı işletmeleri kapatma önerisinde bulunmasıdır. Intercoop yıllık ticaret hacmini geliştirerek 1980 yılında 500 milyon doları aştığı belirtilmektedir.

COGECA

COGECA (General Committee for Agricultural Co—operation in the E.E.C. Ortak Pazar ülkelerin Tarımsal Kooperatifler Örgütü) 1959 yılında üye ülkelerin üst düzeydeki kooperatif örgütleri tarafından kurulmuştur. Ve 1 Ocak 1973 ten itibaren İngiltere, Danimarka, İrlanda'nın katılmasıyla üye sayısını dokuza çıkarmıştır. Merkezi Bürükselde bulunan (4) COGECA'nın ana amaçları şöyle sıralanabilir.

— Ortak Pazar ülkelerindeki tarımsal kooperatiflerin yönetim, örgütlenme, ve sosyo — ekonomik sorunlarıyla ilgili araştırmalar yapmak, önerilerde bulunmak,

Ortak Pazar ülkelerindeki tarımsal üreticilerin kurmuş oldukları diğer örgütlerde, örneğin COPA - Çiftçiler, CEJA - Genç Çiftçiler Birliği ile üreticilerin çıkarları için işbirliği yapmak.

— Tüketiciyi korumak ve üreticinin gelirlerini artırmak amacıyla Eurocoop ve UGAL (Tüketim Malları Toptan Alım Gurubu)

ile yakın ilişkide bulunmak ve ortak stratejiler plânlar hazırlamak,

Ortak Pazar bünyesinde çıkacak yasaların tarımsal kooperatifçiliği destekleyici ve geliştirici olmasına özen göstermek, Bu amaçla ilgili konularda ihtisas komisyonları oluşturmak,

COGECA'nın belirtilen amaçları üye ülkelerin temsilcilerinden katıldığı genel kurulda seçilen bir başkanın sorumluluğu altındaki genel sekreter ve ekonomi, hukuk, vergi, eğitim, ve staj konularında çalışan uzmanlar gurubu tarafından gerçekleştirilir. Ayrıca çeşitli tarım kollarında örneğin tahıl sebze, meyve, et ve süt ürünleri, tavuk ve yumurta, balıkçılık, şarapçılık, patetes, yüksek verimli tohumlar, tarımsal araç ve gereç v. b. konularında özel komiteler kurulmuştur. (5)

INGEBA

Uluslararası Kooperatifler Bankası (International Genessenschaftsbank INGEBA) İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika Birleşik Devletlerindeki kooperatif örgütlerin Avrupa'daki benzer kuruluşlara yapacağı finansal yardımı tek elden yönlendirmek için çalışmaya başlamıştır. Ancak önerilen yardımın gerçekleşmemesi karşısında 1956 yılında İsveç Kooperatifler Birliği yeni bir bankanın kurulması için önderlik etmiştir. Yapılan çalışmalar sonucu, diğer batı Avrupa ülkelerindeki kooperatif bankalarının ve finansal kuruluşlarının da katkısıyla merkezi İsviçre'de (Besal'de) bulunan Uluslararası Kooperatifler Bankası kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda bankacılığın hemen her kolunda çalışmalar yapmaya başlayan INGEBA'nın ana sözleşmesi değiştirilmiş ülkelerin temsilcisi niteliğindeki üst kuruluşlara kolayca ortak olma olanağı verilmiş ve payların belli bankaların ya da finansal kuruluşların elinde toplanması önlenmiştir. (6) Günümüzde INGEBA'nın 23 ülkede 21'i kooperatif bankası ve 49'u kooperatif üst kuruluşu olmak üzere 50 ortağı varsa da bunlardan en güçlüsü bankaya büyük ölçüde kaynak sağlayan ve en fazla ticari ilişkide bulunan Alman İşçi Bankasıdır. (Bank für Gemeinwirtschaft)

Bankanın çalışmalarından genel kurul tarafından seçilen 19 kişilik danışma kurulu ile 11 kişilik yönetim kurulu sorumludur.

(5) COGECA, The Agricultural Co-operation in the European Economic Community Brussels 1974. s .8-12.

(6) International Co-operative Alliance Twenty-fourth Congress Report of the INGEBA, Hamburg 1969 s. 83.

INGEBA özellikle 1973 ten bu yana Dünya Bankası ile ilişkilerini geliştirmiş ve bu bankanın kooperatif kuruluşlara açacağı kredilerde kooperatif uzmanlarının önerilerini gözönüne almasını sağlamıştır. Böylece INGEBA, kredi için müracaat eden kuruluşların yatırım amaçlarını incelemekte harcamaların toplam kalkınmasına yapacağı katkıyı değerlendirmekte, ölçek durumunu araştırmakta ve finansal yardımların kalkınmayı hızlandıracak biçimde gerçekleşmesi için çaba göstermektedir.

ICPA

ICPA (International Co — operative Petroleum Association) Uluslararası Kooperatifler Petrol Örgütü, İsveç kooperatiflerinin çok uluslu petrol şirketlerine karşı 1947'de başlatmış olduğu savaşım sonucu ortaya çıkmış daha sonra uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Amacı kooperatiflerin gereksinim duyduğu petrolü doğrudan doğru üretici ülkelerden almak, kendi rafinerilerinde işleyerek ucuza mal etmektir. Bu amaçla 1969 yılından bu yana Sri Lanka da, Hollanda'da Burma'da petrol rafinerileri açmış ve 1975 te de petrol arama işlemleri için kooperatif, ilkeleri doğrultusunda çalışan bir şirkete ortak olmuştur. Günümüzde 24 ülkeden 37 kooperatif örgüt ICPA üyeliğine kabul edilmiş ve önemli yararlar sağlamışlardır.

NAF

NAF (Nordisk Andelsforbund) İsveç, Norveç ve Danimarka'daki tüketim kooperatifleri birlikleri tarafından 1917 yılında kurulmuş ve üretimde toptan alımda ve ithalatta büyük ölçekten yararlanması birim maliyeti düşürmeyi ön plana almıştır. Daha sonra İzlanda ve Finlandiya'nın katılmasıyla güçlenen NAF, 1924 yılında uluslararası bir kuruluş haline dönüştürülmek istenmişse de İskandinav ülkeleri dışındaki ülkelerin gereken ilgiyi göstermemesi sonucu sözü edilen girişimden vazgeçilmiştir. Bu pasif süreç 1971 yılında Intercoop'un kuruluşuna dek sürüp gitmiştir. NAF İskandinav ülkelerindeki tüketim kooperatiflerinin ihtiyaç duyduğu malların % 40'ından fazlasını ithal etmekte, hatta zaman zaman diğer ülkelerdeki kooperatiflerin adına da alım yapmakta ve ölçeği daha da büyümektedir. NAF'ın çalışmalarını destekleyen kuruluşların başında gelen İSVEÇ kooperatifler Birliği (K.F.) Uluslararası şirketlerle rekabete girişmiş margarin ve deterjan da olduğu gibi daha ucuz fakat daha kaliteli malları

piyasaya sürme başarısını göstermiş daha sonra mal çeşidini genişletmiş ve tüm İskandinav ülkelerindeki tüketim malları piyasasının % 60'ını eline geçirmiştir K.F aynı başarıyı endüstri sektöründe de tekrarlamış, elektrik süpürgesi, dikiş makinası, buzdolabı, fırın gibi dayanıklı ev aletlerini rakip firmalardan % 30'a varan bir oranda ucuza satma olanağını elde etmiştir. (7)

Ancak İskandinav ülkelerindeki kooperatiflerin birlikte hareket ederek geliştirdikleri ve üne kavuşturdukları en önemli kuruluş Petrol Tüketicileri Örgütüdür. (O.K.) 1947 yılında İsveç, Norveç, Danimarka'daki Kooperatiflerin ortaklaşa kurduğu O.K. çok uluslu petrol şirketleriyle büyük bir savaşıma girişmiş, halkın da desteğini kazanarak sahip olduğu petrol rafinerilerinin sayısını artırmış ve piyasadaki payını sürekli yükselterek İskandinav ülkelerine ithal edilen ve tüketilen petrolün % 60'ını karşılama aşamasına gelmiştir.

Türkiye'de bir yandan iç pazarda tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılama öte yandan işlenmiş tarımsal ürünlerin yurt dışındaki pazarlaması için büyük gayretler sarfedilmektedir. Kooperatiflerin her iki alanda da başarılı çalışmalar yapabilmesi için öncelikle koordinasyonun sağlanması, üretim, işleme, pazarlama zincirinin kurulması zorunludur. Bu nedenle özellikle Batı Avrupa ülkelerindeki gelişmelerin değerlendirilmesinde bu ülkelerdeki üst düzey kooperatiflerle ve onların oluşturdukları uluslararası kuruluşlarla ticari ilişkilere girilmesi zararlı sonuçlar verecektir. Belirtilen yönde yapılacak girişimler özellikle günümüze değin aktif pazarlama politikası güdemeyen kendini yurtdışında gerektiği gibi tanıtamayan kooperatif kuruluşları için yeni bir dinamizmin kaynağı olabilir, onlara uluslararası düzeydeki kooperatif örgütlerin pazarlama çalışmalarından yararlanmak fırsatını, verebilir dış satışlarda ve döviz girdilerinde artışlar sağlayarak kooperatif ortaklarının gelir düzeyine olumlu yönde katkıda bulunma olanağını sağlayabilir .

(7) International Cooperative Alliance Twenty-fifth Congress, Secretariat Paper: Multinational Corporations and the International Cooperative Movement Warshow 1972 s. 189.

(International Co — operative Alliance)
ICA

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERE BAĞLI KURULUŞLAR

FAO (United Nations Food and Agriculture Organisation)
Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

ILO (United Nations International Labour Organisation)
Uluslararası Çalışma Örgütü

UNCTAD (United Nations Committee for Trade and
Industry
Birleşmiş Milletler Ticaret ve Endüstri Komitesi)

UNIDO (United Nations Industrial Development
Organisation
Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Örgütü)

Gelişmiş Ülkelerdeki Kooperatifleri Kapsayan

BAĞIMSIZ KURULUŞLAR

COPAC (Joint Committee for the Promotion of Aid to
Co — operatives — Kooperatifçiliğin geliştirilmesi
için yardım sağlayan Müstereken Komite)

COGECA (La Comite, Générale de la Cooperation Agricole
dela Communité Economique Européenne Avrupa
Ekonomik Topluluğu Tarımsal Kooperatifler Öi
gütü)

EUROCOOP (European Association of Consumer Co — opera-
tives)
Avrupa Ekonomik Topluluğu Tüketim Koopera-
tifler Örgütü

INTERCOOP (International Genossenschaftbank)
Uluslararası Kooperatifler Bankası)

IFAP (International Federation of Agricultural Producers)
Ululararasr Tarımsal Üreticiler Federasyonu)

IOCU (International Organisation of Consumers, Union
Uluslararası Tüketiciler Birlikleri Örgütü)

ICPA (International Co — operative Petroleul Association
Uluslararası Kooperatifler Petrol Örgütü)

- ICHDA (International Co — operative Housing Development Association — Uluslararası Konut Kooperatifleri Örgütü)
- WOCCU (World Council of Credit Unions — Dünya Kredi Kooperatifleri Birliği Konseyi)
- ICIF (International Co — operative Insurance Federation Uluslararası Sigorta Kooperatifleri Federasyonu)
- NAF — OK (Hordisk Andelsforbund İskandinav Ülkeleri Kooperatifler Toptan Alım Örgütü)
- AGITCOOP (Advisory Group on the International Training of Co — operatives — Uluslararası Kooperatif Eğitimi Danışma Gurubu)
- CEMAS (Co — operative Education Material Service — Kooperatifler Eğitim Hizmetleri Merkezi)

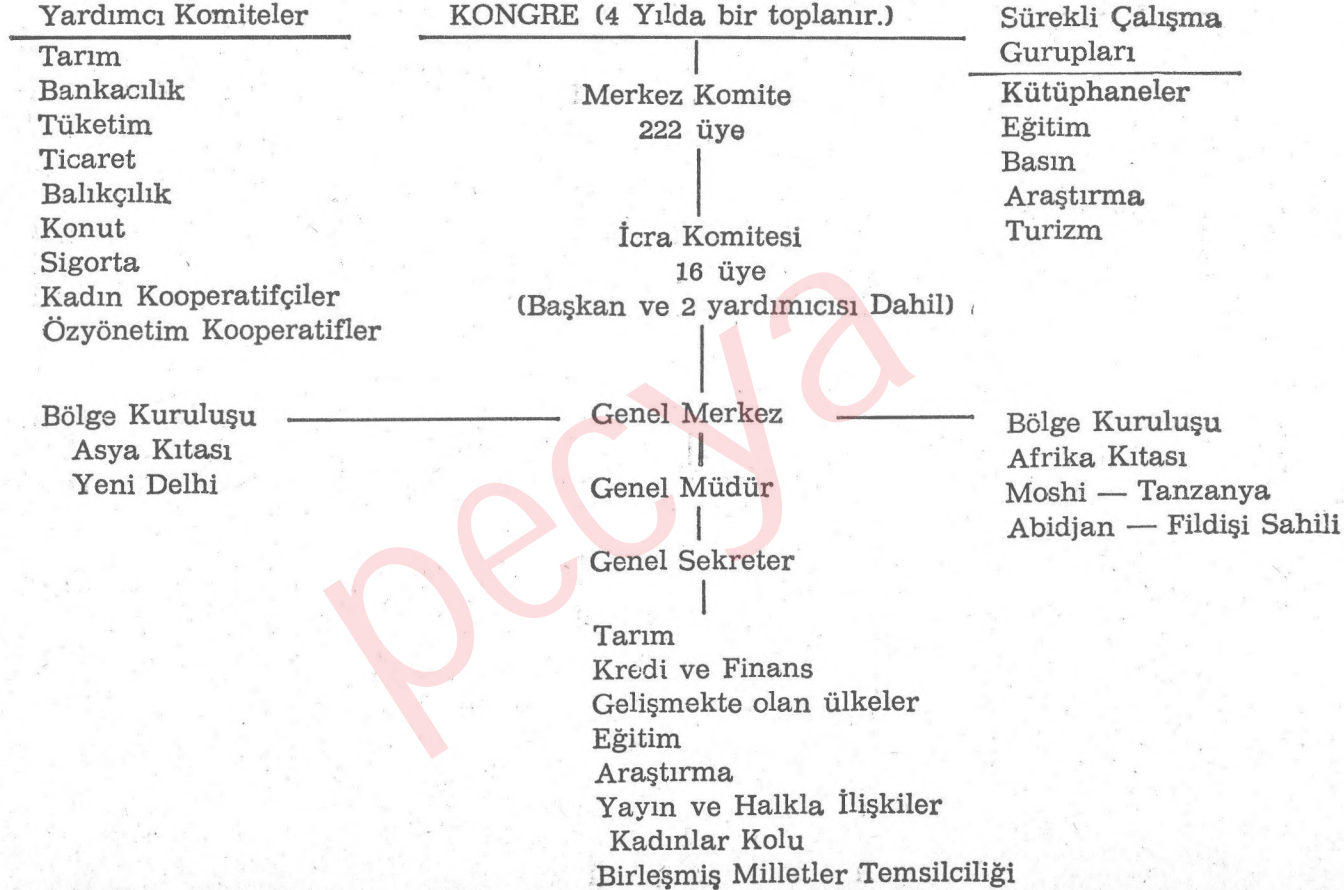
**GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ KOOPERATİFLERİ
KAPSAYAN BAĞIMSIZ KURULUŞLAR.**

- ACOSSA (The African Co — operatives Saving and Credit Association Afrika Ülkeleri Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri Birliği)
- IDACA (Institute for Development of Agricultural Co — operation in Asia — Asya ülkeleri Tarımsal Kooperatifçiliği Geliştirme Enst.)
- ACCU (Asian Confederation of Credit Unions — Asya ülkeleri Kredi Kooperatifleri Federasyonu)
- ACDB (Asian Co — operative Development Bank — Asya ülkeleri Kooperatifleri Kalkınma Bankası)
- ICTE (International Co — operative Trading Organisation — Kooperatifler Ticaret Örgütü)
- LATICI (Latin American Technical Institute for Co — operative Integration Latin Amerika Ülkeleri Kooperatifler Dayanışma Ens.)
- COLAC (Latin American Confederation of Credit Unions Latin Amerika Kredi Birlikleri Konfederasyonu.)

I.C.A. (Uluslararası Kooperatif Örgütü)

ÜYE ÖRGÜTLER

70 Ülkeden 156 Organizasyon ve 363 Milyon ortak



DÜNYADAKİ KOOPERATİFLERİN SAYISI VE ORTAK ADEDİ

Kooperatif sayısı			Ortak Sayısı		
	yüzde			yüzde	
Tarım	255.501	37.38	Tarım	68.105.121	18.78
Tüketim	69.048	10.10	Tüketim	132.547.144	36.55
Kredi	198.811	29.09	Kredi	123.087.436	33.94
Balıkçılık	17.241	2.53	Balıkçılık	2.111.202	0.58
Konut	60.654	8.88	Konut	14.950.590	4.12
Endüstri	46.438	6.79	Endüstri	6.027.634	1.66
Diğer	35.763	5.23	Diğer	15.823.644	4.37
Total	683.456	100.00.%	Total	362.652.771	100.00 %

ICA BAĞLI ÜLKELERDEKİ KOOPERATİF ORTAKLARININ SAYILARI

AFRİKA

Botswana	36.221
Gambia	8.969
Gana	680.002
Kenya	1.137.497
Mauritius	31.031
Nijerya	302.506
Tanzanya	640.463
Uganda	980.076
Zambiya	95.528

AMERİKA

Arjantin	5.587.408
Kanada	10.998.729
Şili	358.556
Colombia	152.871
Guyana	29.085
Porto-Riko	326.542
Uruguay	149.326
A.B.D.	58.344.538

ASIA

Bangladesh	4.499.875
Kıbrıs	260.312
Hindistan	65.658.321
Endonezya	8.492.197
İran	2.935.728
Irak	531.156
İsrail	678.815
Japonya	17.551.759
Ürdün	30.091
Kore	2.135.392
Malaysiya	1.732.620
Pakistan	1760.448
Philippinler	414.986
Singapor	63.377
Sri Lanka	3.946.787
Tayland	1.456.837

OKYANUSYA

Australie	4022.098
Fiji	30.440

AVRUPA

Avusturya	2.938.632
Belçika	2.662.242

Bulgaristan	2.633.855
Çekoslavakya	4.416.260
Danimarka	1.472.134
Finlandiya	2070.625
Fransa	12.889.390
Alman Dem.	
Cum.	4389.847
Fedr. Almanya	7.201.875
Yunanistan	713.570
Macaristan	4.542.194
Islanda	42.604
İrlanda	—
İtalya	5.215.381
Hollanda	482
Norveç	1.189.113
Polonya	12.101.555
Portekiz	642.533
Romanya	14.976.698
İsveç	4.301.982
İsviçre	1.015.866
Türkiye	5.553.866
İngiltere	10.565.406
USSR	62.200.000
Yugoslavya	1.506.000

OBJECTIVES AND FUNCTIONS OF INTERNATIONAL CO — OPERATIVE ORGANIZATIONS AND THEIR IMPORTANCE FOR TURKEY

By : Assoc. Prof. Dr. Haşmet BAŞER

The work aiming at establishing an international collaboration in the field of co-operation was started in the nineteenth century and has reached our day after having undergone a series of radical changes. By far the most important and significant co-operative association operating at the international level is unwavering support to the development of the co-operative movement and its design and implementation of training programmes geared to the specific needs of the developing countries.

As for the international co-operative organizations established during the last quarter of century, it would be appropriate to state that they have turned their attention to a large-scale structuration in order to offer low-cost and high-quality service to an ever-growing number of persons in the fields of production, sales, financing, distribution and loans. Among such organizations which have registered remarkable success are the EURO — COOP in the consumer co-operation, the COGECA in the agricultural, the INTER - COOP in the wholesale purchasing, sale and production and the INGEBA in the banking and financing fields, while the models adopted in the Scandinavian countries aim at completing their vertical and horizontal integration process with a view to seize themselves a large portion of the market share. It may be stated that they have indeed been successful in this field.

The Turkish co-operatives, however, have remained rather aloof to all these developments and failed to properly evaluate the changes in the market. We feel that an effort of dehibernation in those working particularly in the field of export trade will yield significant advantages for developing their trade potential through linkage to these international organizations.

BİLGİSAYAR KULLANIMI VE KOOPERATİFLER — ÖZET —

Ass. Kuvvet LORDOĞLU

Bir sistem aracı olarak bilgisayarların günümüzdeki önemi yadsınamaz. Ancak, bilgisayar sadece kullanım açısından önem taşıyan teknik bir olgu değildir.

Özellikle Türkiye ve benzeri az gelişmiş ülkeler bu teknolojik üstünlükten yararlanmayı fazla gecikmeden başlatabilmelidir. Bilgisayarın kullanımına ilişkin değerlendirmeler, etkinlik ve sorunların çözümünde karşımız çıkmaktadır.

Bizce sorunları çözümlenmenin bir yolu da durum değerlendirmesini iyi yapabilmekle sağlanabilir. Kuşkusuz farklı koşullarda ortaya çıkan değerlerle ana kütleye ilişkin genellemeler hatalı sonuçlar verecektir. Bununla beraber kullanım ve sonuçlarına ilişkin yeni veriler genel yapı hakkında fikir verici olabilir.

Öte yandan, bu yetenekli aracın kullanılması sadece teknolojik gelişme paralelinde ortaya çıkan çağdaş bir olanak değildir. Belki bir süre daha bilgisayarlar prestij sağlayıcı özelliklerini az gelişmiş ülkelerde koruyacaklardır. Ancak, bu sürecin kullanım imkânlarının artması ve toplumun tüm kesimlerinde yaygınlaşması ile ortadan kalkabileceği söylenebilir.

Ülkemiz açısından sayıları giderek artan kooperatiflerin ve üst organlarının bilgi işlem ve araçlarına daha uzun süre yabancı kalması en azından denetim imkânlarının iyi kullanılmaması gibi sakıncaları beraberinde getirecektir.

BİLGİSAYAR KULLANIMI VE KOOPERATİFLER (**)

Giriş :

Bilgi İşlem Sistemlerinin bir aracı olarak bilgisayarlar günümüzde giderek artan ölçülerde kullanılmaktadır. Bilgisayar kullanımı ise sadece bu aracı kullanan işletmeler açısından değerlendirilecek teknik bir olay olarak görülmektedir. Gerçekten kullanım beraberinde kapasite, mali olanaklar ve çalışanlar olmak üzere temelde farklı sorunları da getirmektedir.

Türkiye bu yeni sayılabilecek teknik olanakları tanımaya ve bir ölçüde yararlanmaya fazla gecikmeden başlayabilmiştir. Bununla beraber ülkeye giren bilgisayar sayısındaki artışa bakıp, salt bu açıdan değerlendirmeye girmek gerekir. Bizce esas sorun bilgisayar kullanımındaki etkinlik ve alınan sonuçlardan yararlanma ölçüsünde belirmektedir.

Bilgisayar kullanımına ilişkin değerlendirmeler ülkemizdeki yapıyı belirliyeceği için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu özet çalışma içerisinde bilgisayarların kullanımına bağlı sayısal açıklamalar verilerek, genel yapı hakkında fikir edinilmesine çalışılmıştır. Bu amaçla ileride kooperatiflerce yapılacak çalışmalara kullanım etkinliği açısından bir yarar sağlaması dileğimizdir.

(*) Araştırma Ağustos 1981 de Bursa Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesince hazırlanmış olup 68 farklı değişkeni kapsamaktadır. Burada sadece bilgisayara ilişkin sonuçlar ele alınmıştır.

(**) Bursa Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi Asistanı.

A — Ülkemizde Bilgisayar Sayısı ve Kullanım Alanları

Uluslararası normal uygun ilk bilgisayar 1960 yılında Karayolları tarafından hizmete konmuştur. Kamu kuruluşlarının öncülüğünü yaptığı ilk bilgisayarlar hızla diğer kesimlerde de görülmeye başlamıştır. Kullanılan bilgisayar yıllar içerisinde aşağıda tablodan izlenen gelişmeyi göstermiştir.

Tablo 1

1970	67
1971	78
1972	82
1975	111
1976	122
1979	238
1980	290

Kullanılan Bilgisayar Sayısındaki Gelişme

Bilgisayar sayısında görülen gelişme A.B.D. ya da Japonya'daki bilgisayar sayısı ile kıyaslandığında çok küçük ölçülerdedir. Örneğin sadece 1975 yılında A.B.D. de 150.000 Japonya'da 35.000 orta ve büyük boy bilgisayar bulunmaktaydı. Gerçekten kullanımın bu ölçüde genişlediği ve yayıldığı bilgisayarları günlük yaşantının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

1980 yılı itibariyle ülkemizde faaliyette bulunan 290 civarında orta ve büyük çapta bilgisayar bulunmaktadır. (1) Birbirlerinden oldukça farklı kesimlerde kullanılan bu bilgisayarların esas çalışma alanını batı'da olduğu gibi bizde ticari faaliyetler oluşturmaktadır. Teknik özellikleri ağırlık taşıyan veya yönetime karar vermede kolaylık sağlayıcı uygulamalar henüz bilgisayarlarda yeterince kullanılmamaktadır.

Ülkemizde Bilgisayara uygulanan işleri önceliğe göre sıralarsak ticari gayeli işyerin ilk planda olduğu görülür. (2)

- (1) 32 Kybte ana bellek hacminin üzerindeki bilgisayarlar ve orta büyük olarak değerlendirilmiştir.
- (2) Sıralama 1981 Ağustos ayında 138 Bilgi İşlem Merkezinde gerçekleştirilen anket sonuçlarından derlenmiştir.

1. Ücret ve ikramiye bordroları
2. Muhasebe defterleri
3. Faturalama ve satış analizleri
4. Stoklama işlerinin takibi
5. Mevduat hesaplarının takibi
6. Maliye muhasebesi
7. Senetler ve demirbaş hesapları
8. Mali planlama bütçe
9. Mühendislik hesaplamaları
10. Üretim Planlaması. NETWORK—PERT analizleri.

B — Kullanım Açısından İlk Farklılık, Kamu—Özel Kesim Ayrımı

Ülkemizde bilgisayarların kullanım açısından ilk önemli farklılığı kesimler arasında gerçekleştirilmektedir. Özellikle kullanım amaçlarının kullanılan bilgisayarların niteliklerinin farklı olması böyle bir ayrımı ortaya çıkarmaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatınca 1977 ve 1978 yıllarında uygulanan ve 151 bilgi işlem merkezini kapsıyan araştırma raporuna göre kamu kesiminde çalışan bilgisayarlar örnek alınan kütlelerin %42'sini özel kesimde çalışan bilgisayarlar %58'ini oluşturmaktadır. Kamu kesiminin görece olarak daha düşük paya sahip olması aslında sadece sahip olunan bilgisayarlar gerek ana bellek hacimleri gerekse ödenen kira tutarları özel kesim oranla daha büyük bir pay almaktadır.

Kesimler	Bellek	ANA BELLEK (KBYTE) KİRA (TL)
		ORT.
Kamu	132	1.290.000
Özel	53	1.001.000

Bellek Hacimi ve Ödenen Kiralara Göre Kamu—Özel Kesim Ayrımı

Sonuçta kamu kesiminde çalışan bilgisayarların özel kesime göre sayıca az fakat kira ve kullanılan bilgisayar büyüklükleri açısından daha geniş bir yer aldığı görülmektedir.

Ana bellek hacminin ortalama olarak 132 Kbyte olarak belirlenmesinde askeri amaçla kullanılan geniş hacimli bilgisayarların rolü bulunmaktadır. Kamu kuruluşlarında kullanılan bilgisayarlar daha çok ticari ve yönetsel ağırlık taşıyan işlerde faaliyet göstermektedir. Buna rağmen Üniversiteler bilgisayar kullanan kamu kuruluşları içerisinde araştırma ve eğitime yönelik bilgisayar kullanan kuruluşlar olmaktadır.

Kullanımın diğer bir cephesi özel kesim işletmeleri açısından ortaya çıkmaktadır. Kamu kesimini özel kesimden ayıran en önemli farklılık kullanım amaçlarının hemen tümünde hizmete yönelik işlerden oluşmuştur. Eğitim ve araştırmaya yönelik işlerin kısa dönemde maliyetinin yüksek olması bu tür uygulamaları çok sınırlamaktadır. Öte yandan bilgisayarların işletmede kâr maksimizasyonunu sağlayacak biçimde kullanılması özel kesim felsefesine de yatkın olmaktadır.

C — Bilgisayar Kullanımında Mali Seçim

Kullanımın başında ortaya çıkan ve sonuçta mali bünyeyi de etkileyecek bir çözüm yolunun sağlanması gerekli olmaktadır. Genelde kira yada satın alma yöntemlerinden, birinin seçimi sorunu farklı biçimlerde çözümlenecektir. Kuşkusuz işletme özelliklerine olduğu kadar ülkenin genel ekonomi politikasına bağlı bulunan seçim biçimi kullanılmaktadır. Bazı istisnaları gözardı edersek gerek Batı'da gerekse ülkemizde bilgisayar kullanımında kiralama en yaygın mali seçim yöntemidir. Sadece kullanımı özel amaçlı ya da askeri kuruluşlarda bir ölçüde satınalma yöntemi seçilmektedir.

DPT'nin yaptığı anket sonuçlarına göre 53 kamu kuruluşunun % 40'ı (21 kuruluş) kiralamayı % 60'ı da satın alma yöntemini seçmişlerdir. Özel işletmelerde kiralama % 74 satınalma % 25 olarak belirlenmiştir. (3) Öte yandan tarafımızdan gerçekleştirilen ve 149 bilgisayarı kapsıyan araştırmada kiralama % 84 satın alma % 15 bir dağılım içerisindeydi. Bu sonuçların önceki araştırmalarla bir paralellik gösterdiği anlaşılmıştır.

D — KULLANIM SAATLERİNE GÖRE BİLGISAYARLAR

Kullanım açısından bilgisayarların değerlendirilmesi büyük ölçüde zaman unsuru dikkate alınarak yapılmaktadır. Bununla

(3) DPT, «Türkiye'de Bilgisayar Kullanım Anket Sonuçları 1973», SPD araştırma şubesi, 1980, s: 85.

beraber sadece bilgisayar kullanım zamanını ele alarak, kullanımın etkinliğini belirlemek yanıltıcı olabilir. Buna rağmen bilgi işlem aracı olan bilgisayarların kullanım sürelerinin analizi, etkinliğin ölçülmesinde bazı ipuçlarını verecektir. Örneğin; aynı iş yapma gücündeki iki bilgisayardan birinin aylık kullanım saati 75 diğerinin ise 225 saat olsun. Bu durumda ikinci bilgisayarın birim başına iş maliyeti diğerine oranla kabaca üç kat daha düşük olacaktır.

Yapılan anket ile 138 bilgi işlem merkezinde uygulamaların niteliğine ve miktarına bakılmaksızın ayda ortalama kaç saat çalışıldığı değerlendirilmiştir. Alınan cevapların % 49'unun, bilgisayarların 150 ile 250 saat arasında kullanıldığını göstermektedir. Tablo III de kullanım saatleri dilimlerine göre bilgisayara sahip işletmelerin yüzdeleri görülmektedir.

Tablo III

Kullanım Saatleri	İşletme Sayısı	%
0—50	6	4.6
51—75	5	3.8
76—100	12	9.2
101—125	15	11.5
126—150	16	12.5
151—200	43	32.8
201—250	21	16.2
251—300	5	3.8
300 +	8	6.2
Cevap yok	7	—
	138	

Farklı kullanım saatlerine göre işletmelerin dağılımı

En çok tekrarlanan kullanım saati 150—250 arasında gerçekleşmektedir. Buna göre ülkemizde kullanılan bilgisayarların çoğunluğu normal mesai saatleri içerisinde çalışmaktadır, diyebiliriz. Gerçekten aylık mesai saatleri yaklaşık 200 saat civarındadır. Bu açıdan ülkemizdeki bilgisayarların (150—250) saat arası kullanımını oldukça düşük bir seviyededir. Bilgisayarlar herhangi bir arıza olmadığı ölçüde, günde 24 saat çalışabilecek teknik olanaklara sahip bulunmaktadır. Kullanıcıların farklı çalışma düzenle-

rine uyabilmesi aynı bilgisayar potansiyelinden daha fazla iş yapabilmeyi ya da diğer bir deyişle daha az bilgisayarı aynı iş üretmek için kullanılması sağlanacaktır. Örneğin günlük 12 saatlik çalışma ile en az 300 saatlik kullanım olanağı ortaya çıkacaktır. Öte yandan bilgisayarın kullanım sürelerini arttıracak biçimde vardiyeli çalışma düzeni, örnek alınan 138 bilgi işlem merkezinin % 79'unda uygulanmamakta sadece BİM'lerin % 20'si vardiyeli düzeninde çalışmaktadır. Buna karşılık bilgi işlem merkezlerinin % 60'ında fazla mesai yapılmaktadır. Bu açıdan aylık kullanım saatleri ile karşılaştırıldığında bilgisayarların önemli ölçülerde düşük kapasite ile çalıştırıldığı ortaya çıkmaktadır.

E— KULLANICILAR AÇISINDAN BİLGİSAYAR MODELLERİ

Bilgisayarlar süratli ve yetenekli bir bilgi işleme aracı olduğuna değinmiştik. Ancak teknolojik gelişmenin paralelinde farklı yapımcılar birbirlerine göre çeşitli üstünlükleri olan bilgisayarlar geliştirmektedirler. Günümüzde de bu gelişme büyük bir hızla devam etmektedir. Uluslararası pazarlarda birbirleri ile kıyasıya bir rekabet içinde olan bilgisayar yapımcısı firmalar, pazardan daha fazla pay alabilmek için farklı üstünlükleri bulunan modelleri ortaya çıkarmaktadırlar. Güç, maliye ve verimlilikleri farklı bilgisayarların model ve cinslerine göre ülke içerisinde dağılımında bu farklılığı açıklamaktadır.

Kullanıcılar, bilgisayar seçiminde genellikle farklı yapımcıların model ve cinslerinin değerlendirmeye tabi tutarlar. Seçimdeki önemli kıstaslardan biri maliyet verim oranı olmaktadır. Bununla beraber yapımcı firmalar bilgisayarların birbirlerine olan farklı üstünlüklerini pazarlama esnasında kullandıkları görülmektedir. Bu değerlemeye göre kullanıcılar açısından maliyet-verim analizleri seçimi belirleyen önemli bir kıstas olmakla birlikte yapımcı kuruluşun seçim öncesi ve sonrası sağladığı «hizmetler» (4) değerlendirmeyi kuvvetle etkilemektedir.

Örnek olarak aldığımız 138 bilgi işlem merkezinde kullanılan bilgisayar modelleri yapımcılarına göre dağılımı aşağıdaki tab-

- (4) Seçimden önce bilgisayarı tanıtıcı kurs, seminer, staj, gezi ve benzeri düzenlemeler, seçimden sonra kullanıcıların, eğitimi, ücretsiz yayınların izlenebilmesi ve yapılan seçimden vazgeçmeme için her türlü tatmin etkinliğinin sağlanması sayılabilir.

lo IV de görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi IBM pazarının büyük bölümünü elinde tutmaktadır.

TABLO IV

Yapımcı Firma	Bim	Dağılım
IBM	86	63.2
BURROUGHS	18	13.0
UNIVAC	8	4.0
NCR	17	12.5
DIGICO	4	1.8
HONEYWELL	2	1.7
G—AUTOMATION	1	0.8
DİĞER	1	0.8
Yanıt Yok	1	0.8
	138	100

Yapımcı Firmalara göre Bilgi İşlem Merkezleri Dağılımı

IBM dışındaki bilgisayar yapımcılarının büyük bir etkinlikleri bulunmamaktadır. Gerçekten dünyadaki bilgisayar yapımcılarının sayısı 100 üzerinde olmasına rağmen uluslararası piyasalarda söz sahibi olanların sayısı ancak 25 kadardır. Cenel yapımcılara oranla bu sayının azlığı ilginç bir gelişmedir. İşletme kuruluşunu izleyen sürede ortaya çıkan teknik ve yönetsel sorunların çözümünde kullanılan bilgisayar yapımcıları uluslararası pazarda pay sahibi olabilmektedir. Bazı yapımcı kuruluşlar hizmet esnasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümünde yeterli olmadıkları için sadece satış anlaşması yapmaktadırlar. Bu şekilde kiralama ile üstlenilen bakım ve onarım giderlerinden kaçınılmış olmaktadır.

Dikkatle izlenirse pazarda etkinliği olan kuruluşlar kiralama ve satış anlaşmasını birlikte yapabilen ölçekte kuruluşlardır.

F — BİLGİSAYAR İŞLETMESİNDE ÜCRETLER

Bilgi işlem kesiminde çalışanların ücretlerinin yüksek olduğu şeklinde yaygın bir kanı bulunmaktadır. Gerçekten bu kesimde ücretler ortalama seviyesinin üzerinde bulunmaktadır.

Yetişmiş eleman azlığı ve teknik nitelik taşıyan işlerin daha yüksek ücret alabilmesi, ücretlerindeki yüksekliği kısmi olarak açıklayan bazı etkenler olmaktadır.

Genellikle bilgi işlem merkezlerinde işletim bölümü; Sistem işletmesini, delgi işletmeni ve kayıt kabul işleri ile ilgili yardımcı elemanlarından oluşmaktadır. Giren ve çıkan işlerin düzenlenmesi işleme hazır hale getirilip bilgisayara uygulaması ve sonuçlarının ilgili yerlere dağıtımı bu bölüm çalışanlarınca gerçekleştirilir. 1981 yılı içerisinde yaptığımız bir anket sonucunda işletim bölümünde çalışanların aldıkları ücretler ve bilgi işlem merkezlerine göre dağılımları Tablo V de izlenmektedir.

TABLO V

Ücret Dağılımı (Bin TL)	İşletmen	%	Delgi İş letmeni	%	K. Kabul	%	%
100—200	5	3.6	10	7.3	21		5
200—300	14	10.1	21	15.0	8		5.8
300—400	15	10.9	17	12.4	8		5.8
400—500	22	15.9	17	12.4	3		2.2
500—600	13	9.4	19	14.0	15		10.9
600—700	22	15.9	12	8.8	2		1.5
700—800	6	4.3	1	0.7	3		2.2
800—900	5	3.6	1	0.7	2		1.5
900—1000	1	0.7	—	—	—		—
1000—1250	2	1.4	—	—	—		—
1250—1500	—	—	—	—	—		—
Yanıt yok	33	22.5	39	28.2	94		68

Farklı Ücret Grupları içerisinde İşletim Bölümü Çalışanlarının Dağılımı

Bilgi İşlem Merkezlerinde işletim bölümünde çalışanların aldıkları ücret dağılımları tablodan görüldüğü gibi yıllık 300—700 bin TL arasında değişmektedir.

1981 yılı içerisinde SSK'ca saptanan ortalama ücret tavan ve tabanı aylık 9750—20250 TL dir. Bu hesaplama göre yıllık ücretler ortalama 160—320 bin TL arasında değişmektedir. Şu halde sadece işletim bölümünde çalışanların aldıkları ücret ortalama Limitlerin üzerindedir. Bu konuda yapılan bir ücret araştırması ile BİM'lerde çalışan işletim personelinin ağırlıklı ortalama ücretleri aşağıdaki biçimde olduğu anlaşılmaktadır.

(5) Kuvvet Lordoğlu, «Ücretler ve Bilgi İşlem Çalışanları», İktisadi ve Sosyal Bilimler Dergisi, C: II Sayı 2, BURSA, 1981, s: 139.

TABLO VI

BİM Personeli	Ağırlık Ort. (TL) Ücret (YILLIK)
Kayıt Kabul Elemanı	502.857
Sistem İşletmeni	426.262
Delgi İşletmeni	463.953

İşletim Bölümü Çalışanlarına İlişkin Ortalama Ücretler

G — BİLGİSAYAR KİRA VE SATINALMA BEDELLERİ

Bilgisayarların kullanım biçimleri ile ilgili açıklamalarımızda başlıca iki finansman yönetimi ağırlık taşıdığını belirlemiştik. Ülkemizde de kullanılan bilgisayarların büyük çoğunluğu kira yöntemi ile çalıştırılmaktadır.

Kullanıcı açısından ödenen bedel, maliyetleri etkileyen en önemli faktör olmaktadır. Bilgi İşlem Merkezlerinde kullanılan bilgisayarlar için ödenen kira bedeli en fazla dağılımı 2000—4000 \$ ay olarak belirlenmiştir. Sözü edilen toplam 111 bilgisayarın % 53'ü 1000—6000 \$ aylık kira ödemektedir.

Satın alma bedellerine göre yapılan değerlemede, bilgisayarların % 30'una 7—10 milyon TL arası bir bedel ödendiği anlaşılmaktadır.

TABLO VII

Kira Tutarı	Sayı	%
1000—2000	9	8
2000—4000	25	22
4000—6000	19	17
6000—8000	18	16
8000—10000	9	8
10000—15000	16	14
15000—20000	5	5
20000—30000	3	5
30000 +	3	5
	111	100

Kiralama dilimlerine göre kullanan İşletme Sayısı

Ülkemizdeki Kira ve Satın alma bedellerinin incelenmesi, Kullanılan bilgisayarların küçük ve orta boyutlu olduğunu göstermektedir. Gerçekten kullanım alanları ve işletme ölçekleri gözönüne alındığında büyük boy ve merkezi bilgisayarların yaygın kullanılmadığı anlaşılmaktadır.

Bununla beraber mevcut kapasitenin etkin biçimde değerlendirilmesi başta kullanım süreleri olmak üzere verimsiz bir kullanımı ortaya çıkarmaktadır. Yapılan araştırma ve sözlü açıklamalarda kira bedellerinin artması ile mevcut kapasitenin kullanılması arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Kuşkusuz diğer bir sorun bilgisayar alımı esnasındaki kira ya da satın alma tercihlerinde ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi ortalama 40 — 45 aylık kira bilgisayarın satın alma bedeline eşit olmaktadır. Bu açıdan uzun süre aynı bilgisayarın kira ile kullanılması maliyeti arttırıcı bir etken olmaktadır. Diğer yandan yapılacak değerlendirmenin uzun vadeli bir perspektif içinde gözönüne alınması gerekli olmaktadır.

SONUÇ :

Bu kısa çalışmada içerisinde bilgisayarların kullanımlarını, bazı esaslardan hareketle ele almağa gayret ettik. Gerek teknolojileri gerekse uygulama alanları, kullanmaya aday kuruluşları büyük ölçüde etkilemektedir.

Bilgi İşlem aracı olarak bilgisayarlar teknolojik gelişme paralelinde kullanım alanlarında giderek yaygınlaşmaktadır. Bilgisayarlı çalışma düzenlerinin artık her işletmede görülmesi sadece «çağdaş neknolojik olanaklardan yararlanmak için» biçiminde açıklanamamaktadır.

Bilgisayarlar özellikle kalkınan ülkeler için, bir süre daha prestij sağlayıcı etken olarak kalacaktır. Ancak bilgisayarların giderek artan etkinliği ve yaygın biçimde kullanımı başlangıçtaki pek akılcı olmıyan yöntemleri dışarıda bırakacaktır. Radyo ve TV için ilk yıllarda duyulan aşırı ilginin yerini daha akılcı kullanıma bırakması gibi bilgisayarlarda toplumun her katında ve hemen hemen her iş için kullanılabilecektir.

Kullanmaya aday olabilecek kuruluşlar arasında en yakın sırada kooperatifler bulunmaktadır. Zira gerek kooperatif sayısı gerekse ortak sayıları incelendiğinde bilgi işlem teknolojisinden yararlanmada oldukça fazla bir gecikme görülmektedir. Gerçekten Tarım Kredi, Tarım satış ve Pancar Kooperatiflerinin sayısı 3696 ya ulaşmış, üye sayısı ise 3 milyon kişinin üzerinde bulunmaktadır.

Bu ölçüde geniş kullanım olanağının bulunmasına rağmen kooperatiflerimizde bilgisayardan yararlanılmamaktadır. Oysa batı ülkelerinde bilgisayar endüstrisindeki teknik gelişmeler sanayi işletmelerinde olduğu gibi kooperatiflerde de uygulanmaktadır. Kısaca ortaklarının çıkarlarını korumak amacıyla kurulan kooperatiflerin diğer kuruluşlarda olduğu gibi etkin biçimde ve üyelerin denetimine yardımcı biçimde kullanılmalıdır. Özellikle; Personel uygulamalar, (Bordro, SSK kesintileri diğer ödemeler) Muhasebe (Kooperatif muhasebesi, risturn dağıtımı, Bilanço) Satış ve Pazarlama tahminleri (Uzun dönemli ölçeklerin gerçekleşmesi vs) Ortaklık hesaplarının tutulması (Borç-alacak hesapları Kredi Limitleri) gibi farklı alanlarda kullanma imkânı ortaya çıkacaktır.

Özetlersek Bilgisayarlar artık şu kesim için yada bu işletme için uygundur, denmemektedir. Günümüz bilgisayarları her işletme yada kuruluş için uyarlanabilme özellikleri taşımaktadır. Şu halde bilgisayarın kooperatiflerde kullanılma yada kullanılmama, tartışması hiç açılmadan hangi biçimde daha verimli kullanabiliriz biçimde soruları yanıtlamamız gerekmektedir.

COMPUTERIZATION AND CO — OPERATIVES

By : Dt. Kuvvet LORDOGLU

As a system tool, the importance of the computer equipment in our day cannot be minimized. However, the computer is not merely a technical phenomenon entailing a certain significance solely from the utilization viewpoint.

In fact, it is strongly suggested in many circles that developing countries like Turkey should initiate efforts aiming at the utilization of this technological innovation without delay. This is particularly important when we consider the multitude of problems which the computers are capable to solve in a fast and efficient manner.

We feel that the road to the solution of these problems lies in a sound and conscientious situation analysis. It cannot be denied that erroneous results may arise from the generalizations made on the intermediate masses on the basis of values obtained under different sets of conditions, although the new data on the utilization and conclusions are likely to give us food for thought on the overall structure.

On the other hand, the use of this new and highly capable instrument is not solely a modern potential developed through technological innovation. For some time to come, the computers may retain their prestigious positions in the developing countries. Yet, the acquisition of computers as a status symbol by enterprises may be expected to disappear gradually as its utilization in all strata of the society and its capabilities are better understood by those intending to put them in everyday use.

Any further disinterestedness displayed by the co-operative societies and their apex organizations toward computers and computerization will not fail to entail serious consequences with respect to the establishment of an efficient management supervision on the operations.

**DESTEKLEME ALIMLARI
VE
TARIM SATIŞ KOPERATİFLERİ BİRLİKLERİ**

Şevki EMİNKÂHYAGİL

GİRİŞ .

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana kalkınma ve sanayileşme çabalarının yanısıra, tarım sektörünün ekonomimizdeki ağırlığı önemini halen muhafaza etmektedir. Tarım sektörünün, sanayi ve hizmetler sektörleriyle bir bütün oluşturacak şekilde dengeli ve uyumlu olarak geliştirilmesi, kalkınmamızda tarımın işlevini gereğince yerine getirmesinde gereklidir.

Bugün ülkemiz tarım ürünleri ve besin maddeleri ithal etmemekte, aksine ihracatının yaklaşık yüzde 60'ını tarım ürünleri ile sağlamaktadır.

Tarım sektörü, halen aktif nüfusumuzun yüzde 60'ına iş olanağı sağladığı gibi, diğer sektörlerle işgücü aktarımı yapmaktadır.

Tarım sektörünün yurt ekonomisindeki yerini ve önemini GSYİH ve GSMH içindeki payları ile inceleyebiliriz.

Tablo : 1 — GSYİH ve GSMH'nın Sektörel Dağılımı

(1981 Fiyatlarıyla - Milyar TL.)

Sektörler	1981	1982
Tarım	1.374,9	1.417,5
Sanayi	1.632,6	1.732,7
Hizmetler	3.004,4	3.121,6
GSYİH (Faktör Fiyatlarıyla)	6.011,9	6.271,8
GSMH	6.623,0	6.914,4

Kaynak : 1982 Programı

Tablo : 2 — Sektörlerin GSYİH içindeki Payları

(Cari Fiyatlarla)

Sektörler	1978	1979	1980	1981 (1)	1982 (2)
Tarım	25,3	23,1	22,6	22,9	22,6
Sanayi	23,0	23,8	25,3	27,1	27,6
Hizmetler	51,7	53,1	52,1	50,0	49,8
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : 1982 Programı

1 — Tahmin

2 — Program

Tablo 2'de görüldüğü gibi GSYİH'nın 1978'de 25,3'nü yaratan tarım sektörü, 1981 yılında yüzde 22,9'nu ve 1982'de ise yüzde 22,6'sını yaratacaktır. Tarım sektörünün yıllar itibariyle GSYİH içindeki payında azalma görülmektedir, ancak, bu azalmaya rağmen tarım sektörü üretiminde 1981 yılında yüzde 1,9 dolayında artış olmuştur. Tarım sektörünün GSYİH içindeki payının azalması sanayileşmemize bir gösterge teşkil etmektedir. Tarımın önemi azalmamakta, sanayiye sağladığı ham madde ve yarattığı kaynakların sanayiye aktarılması ile sanayileşmede ve hızlı kalkınmamızda etkin rol oynamaktadır.

Yukarıda belirtilen nedenlerle tarım sektörüne kalkınmada gereken önemin verilmesi günümüzde artık kaçınılmaz bir zorunluluktur. Tarımın kalkınması ve sorunlarına çözüm bulunması, günümüzde artık ekonomik ve sosyal gelişmenin ve dengeli bir büyümenin sağlanabilmesi için gerekli görülmektedir. Tarım sektöründe görülen sorunların azaltılması için tarımsal destekleme politikaları dünyada birçok devlet tarafından çeşitli seviyelerde uygulanmaktadır.

BÖLÜM I

TARIMSAL DESTEKLEME

A. Tarım kesiminde Desteklemenin Gereği :

Tarımda üretim büyük ölçüde tabiat şartlarının ve biyolojik dönemlerin etkisi altındadır. Bunlara bağlı olarak, tarımsal üretim, tarım ürünleri fiyatları ve tarımsal gelirlerde önemli belirsizlikler, dalgalanmalar ve risk unsuru hakim bulunmaktadır. Teknolojik gelişmeler, zirai mücadele, tarımsal girdilerin yaygın ve etkin kullanımının yanında üreticinin üretimini ayarlaması çoğu zaman kendi elinde değildir. Bu nedenlerle tarım sektöründe üretici gelirlerinde istikrarın sağlanması ve tarım ürünlerinin üretiminin yönlendirilebilmesi amaçlarıyla tarımda devlet desteği gerekliliğini ve önemini korumaktadır.

B. Desteklemenin Amaçları :

Ülkemizde planlı kalkınma dönemine geçiş ile birlikte destekleme politikası amaçlarına açıklık getirilmiş ve diğer ekonomik politikalar ile uyumluluğu sağlanmaya çalışılmıştır.

Planlı dönemde destekleme politikası amaçlarını şöyle özetlemek mümkündür.

1. Ekilebilir arazinin özelliklerine iç ve dış talebe uygun bir üretim içinde verimliliğin artırılmasına yardımcı olmak,
2. Tarımsal fiyat ve gelirlerde istikrarı korumak,
3. Pazarlama kolaylıkları sağlamak.

Temel politikalar bunlar olmakla beraber ülkemiz destekleme politikasında sağlanmaya çalışan diğer amaçlar ise şöylece sıralanabilir.

4. Nisbi fiyat avantajları sağlanarak; üretimi talebi karşılamayan, benzer alanlarda ekilebilen tek yıllık ve genellikle iç tüketime yönelik tarla bitkilerinin üretimini yönlendirmek, tarımsal üretimi artırmak,

5. Ürünlerin rasyonel ekim alanları içinde üretilmesini sağlamak ve üretimde arz fazlalarına ve oluşabilecek gereksiz stoklara meydan vermemek,

6. İhracat ürünlerinde kaliteli ürün lehine fiyat farklılaştırmalarına giderek ürünlerin dünya pazarlarında rekabet imkanlarını korumak.

C. Tarımın Desteklemesinde Kullanılabilecek Müdahale Araçları :

Günümüzde hemen tüm ülkelerde tarım kesimi değişen önemde ve değişik araçlarla devlet tarafından desteklenmektedir.

Piyasa mekanizmasına dayalı ekonomilerde üretici ve tüketici arasındaki dialog fiyatlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Piyasaya sunulan ürün miktarı piyasada oluşacak fiyat üzerinde genellikle etkili olmaktadır. Özellikle miktar intibakının kısa dönemde düşük olduğu tarım sektöründe fiyat değişimleri çok yüksektir. Tarım sektörü fiyat esnekliğinin düşük olması nedeniyle bu üretim dalında gerek iç piyasada gerekse uluslararası piyasalarda fiyat dalgalanmaları ile fazlaca karşılaşmaktadır.

Ekonomi literatüründe «Örümcek Ağı Teorisi» ya da «Cobweb Teoremi» tarım ürünleri piyasalarında ortaya çıkan üretim ve fiyat dalgalanmalarını açıklamamıza olanak vermektedir.

Cobweb teoremi, üretimin ve talebin zaman içerisinde aynı anda birbirine eşit olmamasından yola çıkmaktadır. Üretimin düşük olduğu dönemde ürünün fiyatının yüksek olması üreticiyi bir sonraki yılın üretimini artırmaya yöneltmektedir. Üretimin artması ise fiyatın düşmesine yol açmaktadır. Bu durum ise bir sonraki yıl o ürünün üretim alanlarının daralmasına ve fiyatın yeniden yükselmesine sebep olmaktadır. Bu durumun her yıl tekrarlanması, tarımsal ürünlerde miktar intibakının fiyata göre tesbiti, fiyat ve üretim dalgalanmalarını gerektirmekte ve çiftçi gelirlerinde istikrarsızlığın başlıca nedeni olmaktadır.

Başka bir deyişle tarım kesiminin diğer kesimler karşısındaki pazarlık gücü, arzın ayarlanmasının belirsizliği ve diğer kesimlere oranla güç olması dolayısı ile, sınırlıdır.

Tarım kesiminde gözlenen bu özellik başta da belirtildiği gibi tarımı desteklemeyi ve himayeyi getirmekte ve bunun için destekleme araçlarından yararlanılmaktadır.

Tarimsal destekleme araçlarını iki başlık altında toplayabiliriz.

1. Fiyat Yolu ile Destekleme,
2. Fiyat Dışı Destekleme,
1. Fiyat Yolu ile Destekleme

Devletin tarım kesiminde oluşan fiyatlara müdahalesi üç ana başlıkta toplanabilir.

- a) Sübvansiyonlar
- b) Alım programları
- c) Destekleme fiyatının saptanması.

a) Sübvansiyon yönetimi daha çok tüketiciyi korumayı amaçlar. Devletin, üreticiden ürününü yüksek fiyatla alıp, tüketiciye ucuz satması sübvansiyon yöntemidir. Ancak, fiyat sübvansiyonu sorunun uzun dönemli çözümünü gerçekleştiremez. Kısa dönemde tarım kesiminin gelirini artırır.

b) Alım programları yönetiminde ise devlet piyasaya girecek talep seviyesinin üzerindeki üretimi satın alarak arz fazlasını stoklar ve piyasada ürünün fiyatının yükselmesine dolaylı olarak yardımcı olur. Alım programları yönetiminde üretici gelirleri korunurken, konunun esas olan üretimin yönlendirilmesine gereken önem verilmemiş olmaktadır. Aynı zamanda devletin elinde ürün stokları kalmakta ve finansman gerekleri artmaktadır.

- c) Destekleme fiyatının saptanması

Fiyat saptama yolu ile müdahalesinin ana amaçları; ürünlerin arz miktarını kontrol etmek ve yönlendirmek, üretimi özendirmek, yeni bir ürün veya ürün türünün üretimini yerleştirmek, üreticinin gelir istikrarını korumaktır. Burada desteklemeye konu olacak ürünler önceden belirlenir, ürünlere uygulanacak fiyat piyasada oluşabilecek fiyattan farklı bir fiyattır ve genellikle yüksektir.

Bu uygulamanın temel sakıncaları, genellikle Devletin elinde desteklemeye konu ürünlerde stok birikimi olması ve destekleme finansmanı için önemli ölçüde kaynak ayırma zorunluluğudur.

Ayrıca tüketici yönünden de yüksek bir fiyatla karşılama ve zarara uğrama söz konusudur.

aa) **Bugün dünya'da çeşitli fiyat saptama kriterleri uygulanmaktadır.** Bu kriterlerin başlıcaları şunlardır :

i) Parite kriterlerin (Endekslerin kullanıldığı yöntem) : Parite kriterinde çiftçilerin ürettikleri malların fiyatları ile satın alacakları mal ve hizmetlere ödeyecekleri fiyat arasında ilişki kurulmaktadır. Çiftçinin belli bir baz yılına göre satınalma gücü korunmaya çalışılır. Parite kriterleri ile fiyat tesbit edilirken fiyat endekslerinden yararlanılır. Ancak, parite kriteri ile fiyat tesbitlerinde yöntem sorunları ile karşılaşılmaktadır. Birincisi, baz yılı olarak seçilen yılın üreticiler açısından iyi bir yıl olup olmadığıdır. Baz yıl iyi bir yıl ise yöneticiler desteklenir, kötü bir yıl ise üretici kötü durumunu korur. İkinci yöntem sorunu ise kullanılacak endeksin hangi mal gruplarını kapsamaması gerektiğidir.

ii) Üretim maliyeti kriteri : Bu kriter, birim ürünün elde edilmesinde yapılan masrafların yerine belli bir kâr oranı konularak fiyatın saptanmasıdır. Üretim maliyetleri kriterinde, maliyetlerin hesaplanmasında aile emeğinin payı ve hangi tip işletmenin esas alınacağı sorunları vardır. Verimli bir işletmedeki üretim maliyetleri birim alanda düşük olmaktadır. Fiyat tesbitinde ortalama maliyetler esas alınmakla birlikte, ortalama maliyetlerinde sıhhatinden şüphe etmek gerekmektedir.

iii) Tarımsal gelir kriteri : Tarım kesiminin toplam gelir istikrarını korumanın amaçlandığı bu kriterde toplam satış hasılatından, toplam üretim maliyetleri indirilerek tarımın net gelirine ulaşılır. Ancak, farklı alanlarda değişik işletme biçim ve büyüklükleri nedeniyle ülke çapında tarımsal gelir hesaplanması, tek tek üreticiler ve ürün bazında gelir kayıplarına yol açabilmektedir .

iv) Ürünlerarası parite kriteri : Fiyat saptanırken çeşitli tarımsal ürünlerin birbirleri ile gelir yönünden ilişkilendirilmesi ve dolayısı ile üretimin bileşiminin iç ve dış talebe göre yönlendirilmesi amaçlanır. Ürünlerarası parite kriteri kaynakların opti-

mal biçimde tahsisini sağlayabileceği gibi istenilen üretim yapısının oluşturulabileceği etkin bir yöntemdir. Ürünlerarası parite kriteri özellikle aynı alanda ekilebilen tek yıllık ve genellikle iç tüketime konu ürünler açısından tercih edilebilir. Üretimin arz ve talebe uygun bir kompozisyonunu elde edebilmek için ürünlerarası fiyat paritelerinin ekimden önce açıklanması sistemin etkinliğini artırmaktadır. Üretiminin artırılması istenen ürünler de nisbi fiyat pariteleri avantajı sağlanarak ürünlerin fiyatları saptanır.

v) Dünya fiyatları kriteri : Özellikle ihracata konu ürünlerde devletin elinde aşırı stok birikmelerini önlemek ve finansman kaynaklarını etkin kullanabilmek için dünya fiyatlarının gözönünde tutulması zorunludur.

bb) Ülkemizde destekleme fiyatının saptanması :

Ülkemizde tarım ürünleri fiyatlarına müdahale uygulamasının uzun bir geçmişi vardır. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında bu uygulama genellikle tüketiciyi korumaya yönelik olmuştur.

Tarımsal ürün fiyatlarına ülkemizde tüketiciyi koruma amaçlı müdahalelere Dünya Ekonomik Krizinin sürdüğü 1932 yılında Buğday üretiminin desteklenmesi ile başlanılmıştır. 1963 yılına kadar ortalama 6 üründe uygulanan tarımsal destekleme, 1970'lerde 14 ve 1980 yılında ise 22 ürüne ulaşmıştır. 1981 ve 1982 yıllarında destekleme alımları kapsamı daraltılmış (1982 de 15 ürün) ve bu kapsamın belirlenmesinde birincil ürünlerin desteklenmesi esas alınmıştır.

1982 yılında devletçe destekleme fiyatı saptanan ürünler şunlardır :

İhraç Ürünleri	İç Tüketime Yönelik Ürünler (1)
Pamuk	Buğday
Tütün	Arpa
Fındık	Çavdar
Kuru İncir	Şekerpancırı
Çekirdeksiz Kuru Üzüm	Ayçiçığı
Haşhaş Kapsülü	Soya Fasulyesi
	Çay
	Tiftik
	Yapağı

(1) Patates ve Kuru Soğan destekleme fiyatları 1982 yılı başında ilan edilmiş, önemsiz miktarda alım yapılmıştır.

Yukarıda sayılan ürünler Kararnameler ile fiyatları belirlenen ürünlerdir. Belirli Kararnamelerin ilgili Bakanlığa verdiği yetkiye dayanarak Bakanlık tarafından fiyatı tesbit edilen ürünleri de vardır. Çeltik, mısır ve bakliyat (mercimek, nohut v.b.) Hububat Kararnamesinin 4. maddesinin Ticaret Bakanlığına verdiği yetki ile fiyatı tesbit edilen ürünlerdir.

cc) Destekleme kapsamına girecek ürünler konusunda DPT'ce kabul edilen hususlar şunlardır :

- Ürünün ülke düzeyinde büyük ölçüde ekim alanı bulunmalı.
- Ürün üreticiler için yan gelir durumunda olmamalı.
- Birincil ürün olmalı.
- Spekülasyona elverişli ve talebin karşılanmasında darboğaz söz konusu olmalı.

Ancak geçmiş dönemlerde bu hususlara uyulmadığı ve ekonomi dışı faktörlerle destekleme kapsamının 22 ürüne kadar çıktığı görülmektedir.

Destekleme kapsamına alınan ürünün destekleme fiyatı DPT, Ticaret Bakanlığı ve ilgili Bakanlıkların önerilerine dayanılarak saptanmaktadır.

dd) Destekleme fiyatlarının saptanmasında ülkemizde kullanılan kriterler :

Ürünlerarası parite kriteri özellikle ülke üretim paternini talebe ve uzun vadeli hedeflere uyumlu biçimde geliştirme ve tarımsal üretim planlamasını sağlamaya yönelik bir kriter olarak kullanılmaktadır. Bu kriter aşırı stok birikimlerini ve kaynak israfını önleyici etkilere sahiptir. Uluslararası piyasa fiyatları da özellikle ihraç ürünlerinde ihracatın olumsuz etkilenmemesi için göz önünde tutulmaktadır.

Parite ve maliyetlerin baz alındığı kriterlerde de fiyat oluşumuna bakılmaktadır. Parite kriteri daha çok üretici gelirlerinin istikrarını korumaya yöneliktir. Maliyet kriteri ise üretici gelirlerinin maliyet artışlarından olumsuz etkilenmesini önleyici bir kriterdir. Maliyet kriterinin yanıtıcı bir noktası, tarım girdi fiyatlarının baskı altında tutulduğu zamanlarda, tüketim malları fiyat artışlarının daha hızlı olması halinde maliyet kriterine göre hesaplanacak fiyatın üretici gelirlerinde istikrarı koruyamayacağıdır.

Ürünlerin niteliğine göre bu kriterlerden bir veya birkaçı daha ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu kriterlerin amaca hizmet edebilmesi için açıklanacak fiyatların zamanlaması önem arz etmektedir. Özellikle tarımsal planlama amacına yönelik araçlardan biri olarak fiyat kullanılmak istendiğinde, ürünlerarası parite kriterine göre tespit edilecek fiyatların ekimden önce açıklanması gerekmektedir.

Yukarıda açıklanan kriterlerin kullanıldığı destekleme fiyat politikasını ekonomide uygulanan ve izlenen genel fiyat politikaları ile birlikte incelemek gerekmektedir. Yüksek fiyat politikası uygulaması herşeyden önce fiyatlar genel düzeyini olumsuz etkilemektedir. Şöyle ki, desteklemeye giren ürünlerin fiyatlarındaki yüzde 1'lik artış toptan eşya fiyatları endeksini yüzde 0,42 oranında artırmaktadır .

2. Fiyat Dışı Destekleme :

Ülkemizde tarımsal destekleme genellikle «fiyat desteği» olarak anlaşılmış ve uygulanmıştır. Tarım sektörünün yapısını değiştirmeye yönelik, çağdaş üretim yöntemlerinin ve tekniklerinin uygulanabileceği bir düzeye erişmede etkin olabilecek fiyat dışı destekleme araçlarından yeterince yararlanılmamıştır. Oysaki Yıllık Programlarda bu hususa gereken ağırlık verilmektedir. 1982 programı tedbirlerinde, «tarımsal üretimin teşvikinde tarımsal destekleme politikası yanında ucuz ve yeterli girdi, Kredi gibi fiyat dışı destekleme araçlarına ağırlık verilecektir.» hükmü yer almaktadır.

Fiyat dışı destekleme araçlarının daha etkin hale getirilmesi maliyetlerin azaltılmasını (ucuz girdi, ucuz kredi, vergi muafiyetleri), üretkenliğin artırılmasını (eğitim, teşkilatlanma, teknolojik gelişme imkânları, kontrollü kredi, teknik teçhizat temini) ve tarım sektöründe yapısal değişimin sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda fiyat dışı destekleme araçları ile ihracata konu ürünlerde dış piyasalarda rekabet imkanları maliyetlerin düşürülmesi ile daha olanaklı hale gelebilecektir.

1982 yılında «İkinci ürün» kararnamesi ile; soya, yerfıstığı, susam, mısır, ayçiçeği, çeltik ve sorgum bitkileri ziraatini aynı yıl ikinci ürün olarak yapabilecek çiftçilere tohum, bakteri, gübre ve kredi temin edilmesi uygulanması yürürlüğe konulmuştur. Bu uygulama ile, tarımda birim alandan daha fazla verim elde

edilmesi, üretimin artırılması ve çiftçi gelirlerinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır. İkinci ürün projesi ülkemiz bitkisel yağ açığının kapatılmasında da etkili olacaktır.

D. Genel Değerlendirme :

Destekleme kapsamındaki ürün sayısı, destekleme fiyatlarındaki ortalama artış, TEFE artışı, ortalama döviz kuru artışları ve cari fiyatlarla üreticiye yapılan ödemelerdeki artışlar Tablo : (3)'de 1977 — 1982 yılları için verilmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi 1980 yılına kadar destekleme fiyatları ortalaması bir yıl önceki TEFE ortalama artışını takip etmektedir. 1980 yılında, döviz kurunda görülen ani sıçrama destekleme fiyatlarının hızla yükselmesine neden olmuş ve yüzde 98,4 seviyesinde bir ortalama fiyat artışı meydana gelmiştir. 1981 ve 1982 yıllarında destekleme fiyatları ekonominin genel enflasyon düzeyi ile paralellik arz etmektedir. 1981 yılında destekleme fiyatlarındaki yüzde 38,1 olan artış 1982 yılında yüzde 25,9'a inmiştir. Ortalama destekleme fiyat artışlarından da görüldüğü gibi enflasyonla mücadelede diğer fiyat politikaları ile birlikte destekleme fiyat politikasının tutarlılığı sağlanmıştır.

1981 ve 1982 destekleme politikasının bir başarısı da üretimde miktar dengelerinin sağlanmış olmasıdır. Geçmiş yıllarda görülen üretim fazlaları (tütün) ve imhalar (çay) olmamış ve hiçbir üründe arz açığı yaratılmamıştır.

Desteklemeye tabi ürünlerin 1975 - 1981 yıllarını kapsayan fiyat, alım miktarı ve ödemeler tablo ; 4 ve 5'de verilmiştir.

TABLO 3 — Destekleme Fiyatlarındaki Ortalama Artış Oranları, TEFE ve Ortalama Döviz Kuru Yıllık Değişmesi, Cari Fiyatlarla Üreticiye Yapılan Ödemelerdeki Artış Oranları Karşılaştırması.

Yıllar	Destekleme kapsamındaki ürün sayısı	Destekleme fiyatlarındaki ortalama artış	TEFE yıllık ortalama artışı	Ortalama Döviz kuru (4)	Ortalama döviz kuru yıllık değişmesi %	Üreticiye yapılan ödemeler (Cari fiyatlarla)	Cari fiyatlarla ödemelerde artış %
1977	17	11,8	24,1	17,83	12,35	47.584,3	29,85
1978	21	27,2	52,6	24,07	35,00	52.773,4	10,91
1979	22	53,5	63,9	37,61	56,25	72.828,4	38,00
1980	22	98,4	107,2	76,03	102,15	122.884,7	68,73
1981	17	38,1	36,8	110,24	45,00	175.776,0	43,04
1982	17 (1)	25,9 (2)	.. (3)	158,42	43,70	—	—

(1) Patates ve Kuru Soğan destekleme fiyatları 1982 Ocak ayında ilan edilmiş, fakat önemli bir alım olmamıştır.

(2) Şu ana kadar ilan edilmiş destekleme fiyatları ortalama sıdır.

(3) 1982 yılı TEFE ortalama artışı % 25 civarında tahmin edil mektedir.

(4) 1 ABD Doları karşılığı TL.

E. Destekleme Alımları İle Görevli Kuruluşlar

Devlet adına «destekleme alımları yapmak» üzere görevlendirilen kuruluşlar;

1. Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri
2. Kamu İktisadi Teşebbüsleri
3. Tekel

olarak sıralanabilirler.

Bu kuruluşlar, destekleme kapsamındaki ürünleri aşağıda belirtilen Kanun maddelerine dayanarak satın almaktadırlar.

1. 2834 Sayılı TSKB Kanununun 17/c maddesine göre alımı yapılan ürünler .

- a) Pamuk
- b) Ayçiçeği
- c) Fındık
- d) Çekirdeksiz Kuru Üzüm
- e) Kuru İncir
- f) Yerfıstığı
- g) Soya Fasulyesi
- h) Tiftik

2. 440 Sayı Kanuna tabi Kuruluşlarca alımı yapılan ürünler

- a) Hububat : 3491 Sayılı TMO Kanunu 2. maddesi
- b) Şeker. 3747 Sayılı Şeker Kanunu 8. maddesi
- c) Çay : 1497 Sayılı Çay Kurumu Kanunu 24. maddesi
- d) Haşhaş Kapsülü : 3491 Sayılı TMO Kanunu 7/ç maddesi
- e) Merinos Yapağı : 440 Sayılı Kanun 24. maddesi
- f) Tiftik : 440 Sayılı Kanun 24. maddesi
- g) Pamuk : 440 Sayılı Kanun 24. maddesi

3. Tütün : 196 Sayılı «Ekici Tütünleri Satış Piyasalarının Desteklemesine Dair «Kanun 1 ve 2. maddeleri.

BÖLÜM II

TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİ

A. GENEL BİLGİ :

Ülkemizde Tarım Satış Kooperatiflerinin ilki, 1914 yılında kurulan ve faaliyete geçen «Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı» olmuştur. 1933 yılında ise kooperatiflerin ilk Birliği olan «Aydın Zirai Satış Kooperatifi İttihadı» faaliyete geçmiştir.

TABLO 4 — Tarımsal Ürünlerin Destekleme Fiyatları

(Yüzde Artış)
(Kırş./Kg.)

	F İ Y A T L A R (Kırş./Kg.)						Y Ü Z D E A R T I Ş L A R										
	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
1. Buğday (1)	2.12	2.34	2.58	2.86	3.20	5.03	10.23	18.61	23.00	10,4	10,3	10,9	11,9	57,2	103,4	81,9	23,6
2. Arpa (1)	1.64	1.76	1.87	1.98	2.69	4.72	8.90	13.88	16.00	7,3	6,3	5,9	35,9	75,5	88,6	56,0	15,3
3. Çavdar (1)	1.57	1.67	1.77	1.90	2.48	4.71	8.48	12.92	15.50	6,4	6,0	7,3	39,5	89,9	80,0	52,4	20,0
4. Pamuk	8.00	8.00	10.25	10.75	13.75 (15.50)	25.00	50.00	63.00	78.00	—	28,1	4,8	27,9 (44,2)	81,8 (61,3)	100,0	26,0	23,8
5. Tütün (2)	23.15	31.29	39.13	44.39	50.10	60.91	111.68	138.04	211.11	35,2	25,1	13,4	12,6	21,6	83,4	23,6	52,9
6. Çay	6.25	7.50	8.50	10.00	12.00	14.50	25.00 37.50	41.00	55.00	20,0	13,3	17,6	20,0	20,8	72,4 (158,6)	64 (9,3)	34,1
7. Şeker Pancarı (1)	41	55	65	68	90	1.42	3.10	4.58	5.65	34,1	18,2	4,6	32,4	57,8	118,3	47,7	23,4
8. Ayçiçeği	3.75	5.50	5.75	6.50	8.50	12.00 (16.00)	30.00	40.00	50.00	46,7	4,5	13,0	30,8	41,2 (88,2)	150,0 (87,5)	33,3	25,0
9. Fındık (4)	13.50	14.00	14.50	16.50	21.50(23.00)	37.50 (45.00)	110.00	125.00	150.00	3,7	3,6	13,8	30,3 (39,4)	74,4 (95,6)	193,3 (144,4)	13,6	20,0
10. Antep Fıstığı	25.00	26.50	—	—	55.00	125.00 (150.00)	300.00	—	—	6,0	—	—	—	127,3 (172,7)	140,0 (100,0)	—	—
11. Kuru İncir	5.50	6.00	7.00	8.00	10.50 (12.50)	22.00	50.00	65.00	78.00	9,1	16,7	14,3	31,3 (56,3)	105,5 (76,0)	127,3	30,0	20,0
12. Çekirdeksiz Kuru Üzüm	10.00	10.00	10.50	12.00	17.50 (23.50)	40.00 (45.00)	85.00	110.00	132.00	—	5,0	14,3	45,8 (95,8)	128,6 (91,5)	112,5 (88,9)	29,4	20,0
13. Çekirdekli Kuru Üzüm	6.50	6.75	7.50	7.75	10.00	20.00	40.00	—	—	3,8	11,1	3,3	29,0	100,0	100,0	—	—
14. Zeytinyağı	17.50	17.50	18.00	23.00	30.00	—	125.00	—	—	—	2,9	27,8	30,4	—	—	—	—
15. Tiftik (5)	—	70.00	80.00	115.00	190.00	370.00	765.00	800.00	885.00	—	14,3	43,7	65,2	94,7	106,8	4,6	10,6
16. Yapağı (6)	50.00	50.00	50.00	55.00	65.00	140.00	291.00	325.00	345.00	—	—	10,0	18,2	115,4	107,9	11,7	6,2
17. Canlı Hayvan (7)	11.78	15.88	20.46	26.19	38.44	58.34	—	—	—	34,8	28,8	28,0	46,8	51,8	—	—	—
18. Yaş Koza	60.00	70.00	80.00	100.00	125.00	185.00	800.00	—	—	16,7	14,3	25,0	25,0	48,0	332,4	—	—
19. Gülçiçeği	—	—	8.00	—	11.00	13.50	30.00	—	—	—	—	—	—	22,7	122,2	—	—
20. Haşhaş Kapsülü (8)	—	—	—	—	23.29	23.49	32.96	37.49	45.00	—	—	—	—	0,9	40,3	13,7	20,0
21. Kolza	—	—	—	—	—	10.00	22.00	34.00	—	—	—	—	—	—	120,0	54,5	—
22. Kırmızı Mercimek	—	—	—	—	—	9.00 (17.00)	28.00	—	—	—	—	—	—	—	211,1 (64,7)	—	—
23. Yer Fıstığı (9)	—	—	—	—	18.00	28.00	70.00	70.00	—	—	—	—	—	55,6	150,0	—	—
24. Soya Fasülyesi	—	—	—	—	—	—	—	40.00	52.00	—	—	—	—	—	—	—	30,0
25. Patates	—	—	—	—	—	—	—	—	10.00	—	—	—	—	—	—	—	—
26. Kuru Soğan	—	—	—	—	—	—	—	—	15.00	—	—	—	—	—	—	—	—

- 1) TMO ortalamaları, 1982 tahminidir.
- 2) Tekel alımları ortalaması, 1982 tahminidir.
- 3) T. Şeker Fab. Anonim Şirketinin ortalama alım fiyatıdır, 1982 tahminidir.
- 4) 50 randıman tımbul kabuklu fındık fiyatıdır.
- 5) Oğlak fiyatıdır.
- 6) 1979 yılına kadar 50 randıman, 1979 yılından itibaren 53 randıman 64-70 Kalite fiyatıdır.
- 7) Et ve Balık Kurumu alımları ortalamasıdır.
- 8) TMO ortalamasıdır.
- 9) Çerezlik cinsi yerfıstığı fiyatıdır.
- 10) Parantez içindeki fiyatlar yıl içinde uygulanan primli fiyatlardır.

Tablo 5 — Tarımsal Ürünlerin Destekleme Alım Miktarı ve Üreticiye Yapılan Ödemeler

	Destekleme Alım Miktarı (000 Ton)							Üreticiye Yapılan Ödemeler (Milyon TL.)						
	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
1 — Buğday	2.472	3.128	3.598	3.200,2	1.644,2	1.653,3	1.058,3	5.794	8.063	10.290	10.235,2	8.262,5	16.910,2	19.610,0
2 — Arpa	622	398	204	22,6	103,9	710,7	761,7	1.093	747	404	60,9	490,6	6.322,7	10.572,5
3 — Çavdar	93	61	32	9,1	12,1	10,9	21,5	155	108	61	22,6	56,8	92,7	277,7
4 — Pamuk	492	500	714	434,9	501	364,9	459,4	3.838	5.125	7.480	6.201,2	12.525	17.811,9	28.644,9
5 — Tütün	130	135	219	194,7	234,6	163,2	152,4	5.200	5.332,5	9.721	9.754,5	14.289	18.230	21.037,4
6 — Çay	205	290	385	451	555	476	193,0	1.587	1.785	3.850	5.414	8.048	13.187	7.913,0
7 — Şeker Pancarı (1)	6.949	9.406	8.995	8.836	8.759,7	6.766	11.165,0	3.799	6.135	6.117	7.943	8.639,9	16.425,7	34.620,6
8 — Ayçiçeği	54,5	292	202	229,7	211,7	327,6	320,3	300	1.679	1.314	1.952	3.359	9.830,8	12.805,9
9 — Fındık	250	205	184	154,8	134,4	100,8	262,5	3.502	2.972	2.970	3.619,2	6.786,2	10.947,5	32.527,7
10 — Antep Fıstığı	4,5	—	—	0,113	2,73	0,571	—	119	—	—	5,7	409,7	171,3	—
11 — Kuru İncir	19,4	14	12	9,9	13,1	19,6	24,3	116	98	81	86,9	264,5	835	1.319,3
12 — Çekirdeksiz K. Üzüm	99,3	72	57	28,7	26,8	30,5	34,3	933	756	712	559,4	1.204	2.594,2	3.798,3
13 — Çekirdekli K. Üzüm	0,2	45	65	21,2	20,5	13,5	—	1,2	337	543	212	342,7	594,1	—
14 — Zeytinyağı	13,8	34	7,3	27	—	39,7	—	241,5	612	170,3	958,5	—	5.094,1	—
15 — Yapağı-Tiftik	1,5	3,3	2,5	2,3	3,2	4,7	2,6	89	153	215	340,8	865,4	2.385,3	1.224,2
16 — Canlı Hayvan	101	129	154	118,4	113,5	—	—	1.609	2.639	3.627	4.554	6.621,6	—	—
17 — Yaş Koza	0,965	1	0,286	0,2	0,222	0,510	—	64,6	80	29	25	129,4	407,9	—
18 — Gülçiçeği	—	3,2	—	3,7	4,5	3,3	—	—	25,4	—	40,9	58,3	99	—
19 — Haşhaş Kapsülü	—	—	—	28,2	11,75	13,7	10,2	—	—	—	656,3	276,1	452,8	380,4
20 — Kolza	—	—	—	—	8,4	0,161	1,058	—	—	—	—	84	3,542	36,0
21 — Kırmızı Mercimek	—	—	—	—	0,556	2,4	—	—	—	—	—	8,6	64,3	—
22 — Yer Fıstığı	—	—	—	7,1	3,967	5,7	9,6	—	—	—	131,3	107,1	424,7	715,5
23 — Soya Fasulyesi	—	—	—	—	—	—	7,4	—	—	—	—	—	—	292,6
24 — Patates	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25 — Kuru Soğan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
T O P L A M								28.501,3	36.646,9	47.584,3	52.773,4	72.828,4	122.804,742	175.776,0

(1) Şeker Şirketi 1980 yılında, 1979 yılından kalan 9.912,3 (% 79,5) milyon TL. pancar borcunu ve 1980 yılı pancar bedelinin 6.513,4 (% 31,1) milyon TL.'sını toplam 16.425,7 milyon TL. ödemiştir.

1981 yılında ise, 1980 yılından kalan 14.434,5 (% 68,9) milyon TL. pancar borcu ile 1981 yılı alımları bedelinin % 39,5'i olan 20.186,1 milyon TL.'ni toplam 34.620,6 milyon TL. ödemiştir.

Ülkemizde Tarım Satış Kooperatifleri asıl hüviyetlerini 1935 yılında uygulamaya konulan 2834 Sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ile kazanmışlar ve bu kanuna göre kurulup faaliyetlerini sürdürmektedirler. TSK'nin ana sözleşmelerinde ise, kuruluşların yapıları, görevleri, yönetimleri ile ilgili esaslar tesbit edilmiştir. 2834 sayılı yasada günümüze kadar herhangi bir değişiklik yapılmamış fakat ana sözleşmede değişiklikler olmuştur.

On çiftçi birleşerek bir Tarım Satış Kooperatifi, en az üç Tarım Satış Kooperatifi de birleşerek bir Tarım Satış Kooperatifleri Birliği kurabilirler.

Bugün ülkemizde 34 adet Birlikten 21 adedi aktif haldedir. Faaliyetlerini sürdüren aktif Birliklere 476 adet Tarım Satış Kooperatifi bağlı bulunmaktadır.

Tablo 6 — T.S.K. ve Birlikleri İle Bağımsız T.S.K.

Yıllar	Adedi	Birliğe Bağlı Kooperatif		Bağımsız T.S.K.		TOPLAM	
		Koop.	Ortak	Koop.	Ortak	Koop.	Ortak
1978	34	602	458.387	183	10.576	785	469.963
1979	34	604	496.475	237	10.610	841	507.085
1980	34	605	516.475	243	18.967	848	535.442

Faaliyetlerini durdurmuş olan 13 adet Birlikten 1 tanesi tasfiye halindedir. Birliklere bağlı olmayan 243 adet Tarım Satış Kooperatifinden bazıları da faaliyetlerini durdurmuşlardır.

1937 yılından beri ülkemizde Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri hızlı bir çoğalma göstermişlerdir. Özellikle 1968-1969 yıllarında kurulan Birlikler görevlerini ifa edememişler ve çoğu faaliyetlerini durdurmuş durumdadırlar. Ülkemizde Kooperatif ve Birliklerin sayılarının hızla artması Kooperatifçiliğimizin gelişmesine bir gösterge teşkil etmemektedir. Asıl amaç; Kooperatif ve Birliklerin güçlü birimler halinde kurulması, kuruluşlarının ve yer seçimlerinin iyi yapılması, sermaye ve yedek akçelerinin (öz kaynaklarının) yeterli olmasına özen gösterilmesidir.

Halen aktif haldeki 21 adet Birlik, ürün konuları ve merkezleri şöyle sıralanabilir.

Birlik Adı	Kuruluş		
	Yılı	Ürün Konusu	Merkezi
1. Tarış			
a) İncir Birlik	1937	İncir	İzmir
b) Zeytinyağı Birlik	1949	Zeytinyağı	İzmir
c) Üzüm Birlik	1937	Üzüm	İzmir
d) Pamuk Birlik	1949	Pamuk	İzmir
2. Çukobirlik	1940	Pamuk	Adana
3. Fiskobirlik	1938	Fındık	Giresun
4. Antbirlik	1952	Pamuk	Antalya
5. Trakyabirlik	1966	Ayçiçeği	Edirne
6. Kozabirlik	1950	Yaş Koza	Bursa
7. Tiftikbirlik	1969	Tiftik	Ankara
8. Yerfiskobirlik	1968	Yer Fıstığı	Mersin
9. Güneydoğubirlik	1968	Zeytinyağı	Gaziantep
a) Zeytinyağı Birlik			
b) Üzüm Birlik	1968	Üzüm	Gaziantep
c) Bakliyat	1968	Bakliyat	Gaziantep
d) Fıstık Birlik	1940	Antep Fıstığı	Gaziantep
e) Kırmızı Biber	1968	Kırmızı Biber	Gaziantep
10. Taskobirlik	1958	Üzüm	Nevşehir
11. Gülbirlik	1954	Gül Çiçeği	Isparta
12. Karadeniz Birlik	1978	Ayçiçeği	Samsun
13. Marmara Birlik	1954	Zeytin	Bursa
14. Narenciye Birlik	1968	Narenciye	Antalya

B. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Görevleri :

2834 sayılı yasada TSKB'nin görevleri belirtilmiştir.

a) Ortakların ürünlerine devamlı sürüm imkanı ve alıcılar bulmak.

b) Gerekirse bu ürünleri işlemek ve işlenmiş olarak satışını yapmak.

c) İç ve dış araçılara giden kazancı ortaklara mal etmek.

d) Piyasayı düzenlemek ve fiyat dalgalanmalarının önüne geçmek, ürünün değer fiyatına satışını gerçekleştirmek.

e) Ürünlerin standartlaştırılmasını sağlamak.

f) Ortakların üretimde kullanacakları gerekli araç ve diğer girdileri toptan ve ucuz fiyatlarla temin edip ortaklara dağıtmak.

g) Nihai ürünleri ucuza mal etmek, kalitesini yükseltmek, satış kapasitesini artırmak ve bu ürünlerin uluslararası piyasalarda en iyi fiyatlarla satışını sağlamak.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin görevleri incelendiğinde, ana amacın ortak üreticiden ürünün belli esaslar dairesinde teslim alınması, gerektiğinde işlenmesi ve satışının yapılmasıdır.

2834 Sayılı Yasanın 17/c maddesi uyarınca birliklerin, «Hükümetçe görülecek lüzum üzerine koruma amacıyla» destekleme alımlarında bulunmaları, birliklere bir görev olarak verilmiştir.

Bu görev; özellikle 1965 yılından sonra tarım ürünlerinin artan sayılarda destekleme alımları kapsamına dahil edilmesi neticesinde, ısrarlı bir şekilde T.S.K.B.'ne verilmiştir. Birliklerin destekleme alımlarında yoğunluk kazanmaları, onların yukarıda bahsi geçen ana görevlerini ifa etmedeki başarısını olumsuz etkilemiştir. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinde bugün önemli ölçüde Devlet müdahalesi görülmektedir. Devletçe tesbit edilmiş esaslar çerçevesinde çalışan ve gittikçe kooperatifçilik ana amaçlarından uzaklaşan destekleme alımları ile görevli birlikler ofis haline gelmektedirler. Kooperatifçilik ilkeleri çerçevesinde kârlılık ve verimlilik esaslarına göre çalışması gereken bu kuruluşlar aksine zararlarını devlete yükleyen kuruluşlar olmuşlardır.

Destekleme alımlarının özelliği gereği tarım kesimindeki üreticilerin ayrıma tabi tutulmadan ürünlerin fiyatlarının tesbiti, kooperatiflere ortak olan üreticilerin de ürünlerinin bu alımlar çerçevesinde kooperatiflerce satın alınması, kooperatiflere ortak olmanın avantajlarını ortadan kaldırmıştır.

Devletin destekleme alımları görevini kooperatif ve Birliklere vermesi, tarımsal destekleme amaçlarını yerine getirmede Birliklere önemli görevler ve sorumluluklar yüklemiştir. Birliklerin bu görevi gereğince yerine getirebilmeleri onların öz kaynak katkılarının artırılması ile başarıya ulaşabilecektir.

C. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Finansman Durumları :

Birlikler günümüz koşullarında yeterli sermaye ve öz kaynağa sahip değillerdir. Yerine getirdikleri görevler ile uyumlu olmayan bu öz kaynak yetersizliği Kooperatif ve Birlikleri destekleme alımları finansmanında, diğer faaliyetlerinde ve yatırım harcamalarında yabancı finansman kaynaklarına bağımlı hale getirmiştir. Yabancı kaynakların yüksek maliyetli oluşları Birlikleri faiz yükü altında bırakmaktadır. Aynı zamanda yüksek taban fiyat uygulamaları neticesinde de birçok birlik bilançoları zarar göstermektedir.

1980 yılı sonu itibariyle Kooperatif ve Birliklerinin ve Bağımsız Kooperatiflerin ödenmiş sermaye ve yedek akçeleri şöyledir :

TABLO : 7

Yıllar	Birliğe Bağlı		Bağımsız	TOPLAM
	Birliklerin (Milyon TL.)	Kooperatiflerin (Milyon TL.)	Kooperatiflerin (Milyon TL.)	
1978	884,1	369,6	3,7	1.257,4
1979	1.084,2	627,5	8,1	1.719,8
1980	888,4	807,3	14,8	1.710,5

Kaynak : Ziraat Bankası, Kooperatifler Müdürlüğü
1980 Çalışma Raporu.

T.S.K. ve Birliklerinin öz sermayeleri günümüzde yetersiz bulunmaktadır. Bu öz sermayenin büyük bir kısmı ise, sabit tesislere ve iştiraklere yatırılmış durumdadır. Öz sermaye yetersizliği Birlikleri destekleme alımları finansmanında kamu kaynaklı kredilere bağımlı hale getirmiştir.

Birliklerin mali yapılarını güçlendirmek amacıyla düzenlemelere gidilmiş, «Çerçeve Kararname» ile gereken tedbirler alınmıştır. Para ve Kredi Kurulu; ortakların Kooperatiflerine ve Kooperatiflerin de bağlı oldukları Birliklere taahhüt edecekleri sermaye oran ve miktarları, ortaklardan tahsil edilecek sermaye payları ve ortak olmayan üreticiden yapılacak hizmet karşılığı kesintilerinin alım bedeline oranlarını, % 2 - % 6 arasında değişen Birliklerin mali yapılarını güçlendirmeyi amaçlayan ortak ve ortak dışı üreticilerden yapılan kesintileri tesbit etmektedir. (1)

1) «Çerçeve Kararname» 26 Haziran 1982 tarihli ve 17736 sayılı Resmî Gazetede 8/4815 sayılı Bakanlar Kurulunun 31.5.1982 tarihinde aldığı karardır.

Çerçeve Kararname ile getirilen bu düzenlemeler ile Birliklerin öz kaynaklarının artırılması yoluna gidilmiş ve destekleme alımlarında kamu kaynaklı kredilere bağımlılığın azaltılması amaçlanmıştır.

Aynı kararname ile desteklemeci kuruluşların ürün bedellerini ödemede karşılaştıkları sıkışıklığı gidermek ve ödemeleri düzenliliğe kavuşturmak amaçlarıyla taksitle ödeme esası getirilmiştir. Bu esas çerçevesinde Para ve Kredi Kurulu'nun Tebliği ile; ürün bedellerinin % 50'si alım anında geri kalanının 3 eşit taksit halinde olmak üzere en geç 6 ay içinde üreticilere ödemesi kararlaştırılmıştır. (2) (Toprak Mahsulleri Ofisinin hububat alımları ve Tekel'in tütün alımları taksitlendirme esasları dışında tutulmuşlardır.)

T.S.K.B.'nin satın aldıkları ürünlerin aylık yüzde dağılım tablosu incelendiğinde görüleceği gibi alımların büyük çoğunluğu Eylül ve Ekim ayları içinde tamamlanmaktadır. (Tablo: (8)

Tablo 8 — T.S.K.B.'nin satın Aldıkları Desteklemeye Tabi Ürünlerin Aylık Alım Yüzdeleri (1)

Aylar	Çekirdeksiz			Ayçiçeği	Fındık	Soya	Tiftik
	Kuru İncir	Kuru Üzüm	Pamuk				
Nisan	—	—	—	—	—	—	15
Mayıs	—	—	—	—	—	—	70
Haziran	—	—	—	—	—	—	10
Temmuz	—	—	—	—	—	—	5
Ağustos	—	—	—	—	—	—	—
Eylül	65	75	10	57	31	—	—
Ekim	34	18	51	39	44	—	—
Kasım	1	3	25	3	14	60	—
Aralık	—	4	10	1	7	40	—
Ocak	—	—	3	—	2	—	—
Şubat	—	—	1	—	2	—	—
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100

1) Birliklerin 1981/82 kampanya dönemi alımlarına göre çıkarılmıştır

2) Çerçeve Kararnamede bu hüküm; % 25 alım anında ve kalanı 3 eşit taksit halinde olmak üzere en geç 6 ay içinde üreticilere ödenir, şeklindedir.

Bu aylar içinde peşin ödeme usulünün uygulanması Birliklerin gerekli finansmanı temin edememelerini ve üreticiye borçlu kalmalarını gerektiriyordu. Taksitlendirme esasları ile çiftçi ürününün bedelini ne zaman ve hangi oranlarda alacağını bilmektedir.

D — T.S.K. Birliklerinin T.C. Ziraat Bankası ile İlişkileri :

2834 Sayılı Yasanın 18. maddesi, Tarım Satış Kooperatifleriyle Birliklerinin banka ve kredi işlerinin Ziraat Bankasınca yapılacağını belirtmektedir.

Tablo 9 — Birliklerin T.C. Ziraat Bankasına olan borçları

	Reeskont Kaynağı	Banka Kaynağı	Toplam
1982 (1)	62.407,5	47.557,8	109.965,3
1981	79.012,7	69.265,8	148.278,5
1980	46.329,9	37.356,1	83.686,0

1) 31.7.1982 tarihi itibariyle, diğer yıllar yılsonu itibariyle verilmiştir.

Destekleme ve normal krediler olarak TSK Birliklerinin 31.7. 1982 tarihi itibariyle, T.C. Ziraat Bankasına borçları 109,9 milyar TL. civarındadır. Bu borcun 47,6 milyar TL. sı Ziraat Bankası kaynaklarına, 62,4 milyar TL. sı ise Merkez Bankası kaynaklarına dayalı bulunmaktadır. Birliklerin 1981 yılından kalan borç bakiyelerinin 30,0 milyar TL. sı tahkim edilmiştir.

1982 yılı destekleme alımlarının finansmanında Birliklerin tamamı için reeskontabl kredi uygulamasına devam edilmiştir. T.C. Merkez Bankası kaynaklarından doğrudan yararlanma imkanı sadece TMO ve Tekel için sürdürülmektedir.

1981 ve 1982 yıllarında T.C. Merkez Bankası kaynaklarının doğrudan kullanımının daraltılması ile desteklemeçi kuruluşların yüksek faizli reeskontabl kredileri daha rasyonel kullanmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri, T.C. Ziraat Bankasından Destekleme ve Normal Krediler kullanmaktadırlar.

1 — Destekleme kredileri :

Destekleme kredileri, kararname ile destekleme kapsamındaki ürünlere verilen T.C. Merkez Bankası kaynaklı reeskontabl kredilerdir.

Reeskontabl destekleme kredilerinin faiz hadleri şu şekilde tesbit edilmektedir.

- % 16.25 (Merkez Bankası reeskont oranı)
- % 0,10 (Açılış Komisyonu, T.C. Merkez Bankası alıyor)
- % 2,45 (% 15 Gider Vergisi)
- % 18.80 (Kredinin T.C. Ziraat Bankasına maliyeti)
- % 1,20 (T.C. Ziraat Bankası alıyor)
- % 1,00 (T.C. Ziraat Bankası Emtia Muhafaza ve Murakabe Fonuna kesinti)
- % 21.00 Kredinin T.S.K.B'ne maliyeti.

2 — Normal Krediler :

Normal krediler ise; rehinli ve işletme ortak kredileri, üreticiyi güçlendirme kredileri, tesis kredileri, ihtiyaç ve levazım kredileridir. Bu kredilerin faiz hadleri kredi türü ve vadelerine göre yüzde 20-22 arasında değişmektedir.

T.C. Ziraat Bankasının Birliklere alım kredisi vermesinde Banka kaynaklarına yönelmedeki en önemli güçlüğü, kredilerin geri dönüş riskinin fazlaca olması ve Birliklerin içinde buldukları yapısal sorunlarının güvenilirliklerini azaltmış olmasıdır. T.C. Ziraat Bankasının T.S.K. ve Birliklerine tahsis ettiği krediler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 10 — T.C. Ziraat Bankasının, Birliklere kullandığı krediler

	Reeskontabl				Toplam
	Ortak ve Destekleme Ürünü	Üreticiyi Güçlendirme	Banka Kaynağı	Teminat Mektubu	
1979	40.838	4.500	4.969	355	50.662
1980	95.920	4.500	5.186	510	106.116

Kaynak : T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü
1980 Çalışma Raporu.

1981 yılında ise Birliklere 77.397 milyon TL. reeskontabl destekleme ürün kredisi kullanılmıştır.

E — Personel Politikaları :

Birlik Genel Müdürlerinin ve kooperatiflerin diğer yetkili personelinin tayinleri Ticaret Bakanlığının yetkisindedir. 2834 Sayılı Kanun ile Ticaret Bakanlığına verilen yetkiler, geçmişte Birliklerin yönetici kadrolarının çok sık değişmesine ve sonuçta başarısız yönetime sebep olmuştur.

Kooperatifler ve Birliklerin istihdam yaratıcı birer araç olarak kullanılmamaları gerekir. Destekleme ile görevli Birliğin zararının Devlet tarafından karşılanması sebebiyle istihdamda gereksiz kadro şişkinlikleri görülmekte, rasyonel çalışma kurullarına uyulmamaktadır. Aynı zamanda şişkin kadro durumuna rağmen, işçilere Toplu İş Sözleşmeleri ile sağlanan yüksek ücretler Birlikleri pahalı üretim yapmak zorunda bırakmıştır. Yüksek maliyetli üretim, iç ve dış piyasalarda Birliklerin satış rekabet güçlerini kırmış ve artan stokları getirmiştir.

F — Yatırımları :

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri asıl amaç ve fonksiyonları açısından değerlendirildiğinde daha çok «pazarlama yönü» ağırlık kazanan kuruluşlardır. Kooperatiflerin, ham madde den nihai ürüne doğru üretim aşamalarını kapsayan sanayi yatırımları yapmaları, genelde kooperatif amaçları ile bağdaşmamaktadır.

Kooperatif ve Birliklerin ilk maddeyi işleyen, sanayi işletmesi vasıflarını haiz olmayan, temel tesislerini ve yatırımlarını yapmaları gereklidir. Tesis ve fabrikaların hangi aşamaya kadar üretimde bulunacağı, kapasitesi, yeri, teknolojisi, iç ve dış talep tahminleri titizlikle tesbit edilmelidir.

Günümüze gelinceye kadar, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri önemli yatırım harcamaları yapmışlar dağınık ve yüksek maliyetli projelere başlamışlardır. Bu yatırımların bir kısmı bitirilmiştir. Bitirilen fabrika ve tesisler beraberinde diğer bir sorunu getirmiş, Birliklere işletmecilik kuruluş görünümü kazandırmıştır. Bu durum Kooperatif ve Birliklerin Kooperatifçilik faaliyetlerinin etkinliğini azalttığı gibi, yabancısı oldukları işletmecilik konularına yöneltmiştir.

G — Genel Değerlendirme ve Alınması Gerekli Tedbirler

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri 1960'lı yıllardan sonra sürekli olarak destekleme alımlarında Devletçe görevlendirilmiş olmaları 2834 sayılı Kanunun amaçladığı yönde gelişmelerini önlemiştir. Devlet adına destekleme alımlarında bulunan Kooperatif ve Birlikler önemli görevler yüklenmişler, Devletin sağladığı finansman olanaklarıyla görevlerinin gerektirdiğinden fazla sanayi işletmeciliğine yönelmişlerdir.

Destekleme alımlarında doğacak olan zararın Devlet Hazinesince karşılanacak olması Kooperatif ve Birlik yöneticilerini rahatlığa sevketmiş; alımlarla bağlantısız olarak fazla istihdam ve ücret ödemeleri gözlenmiş, tercihleri iyi yapılmamış sanayi yatırımlarına başlanılmıştır. Bunlarla beraber; alım faaliyetlerinde yapılan harcamalarda tasarrufa riayet edilmemesi, verimli çalışmadan uzaklaşarak birim mamul için yapılan işletme giderlerinin hızla yükselmesi, Birlikleri devamlı zarar eder duruma getirmiş ve Devlet Hazine yüklerini artırmıştır.

Bu hususlar gözönünde tutulduğunda, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin gözden geçirilerek Kooperatifçilik esas ve ilkelerini yerine getirebilecek kuruluşlar olmaları ve ülke ekonomisinde görevlerini yapabilmeleri amacıyla yeniden düzenlenmeleri gereklidir.

1. Bu çerçevede kooperatif ortakları açısından;
 - a. Kooperatife ortak olmanın avantajları tesbit edilmeli,
 - b. Kooperatif ortaklarının kooperatifleri ile ilişkileri kuvvetlendirilmeli ve denetimlerini yapabilmeleri sağlanmalıdır.
2. Aynı çerçevede ülke ekonomisi açısından
 - a. Kooperatifler ve Birlikler az sayıda güçlü birimler haline getirilmeli, başarısız ve devamlı zarar eden kooperatifler tasfiye edilmelidir.
 - b. Kooperatiflere destekleme alımlarında görev verilecek ise, etkin ve verimli çalışmalarını sağlayıcı tedbirler alınmalı, kooperatif ortaklarının gereken faydayı almaları önlenmemelidir.
 - c. Kooperatif ve Birliklerin gerekli sermaye ve yedek akçelerinin artırılmasına yönelik gelir getirici tedbirler alınmalı, Devlete yük olmamaları sağlanmalıdır.

- d. Kooperatif ve Biriklerin amaçları dışında sanayi işletmeciliğine yönelik fabrika ve tesisleri konularına ve yerlerine göre ayrı şirketler halinde yeniden düzenlenmelidir.
- e. Personel politikaları tesbit edilmelidir.

BİBLİYOGRAFAYA

- Kalkınma Planları ve Programlar
- 2834 Sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu
- Hazar Nurettin : «Tarım-Satış Kooperatiflerimiz ve Meseleleri» 1965
- Doç. Dr. Bulmuş İsmail : Tarımda Fiyat Oluşumunda Devlet Müdahaleleri» AİTİA Yayını 1978
- Türkiye İktisat Kongresi — Tarım Komisyonu Tebliğleri 2—7 Kasım 1981 İzmir
- IV Beş Yıllık Kalkınma Planı «Devlet Adına Yapılan Destekleme Alımları» Özel İhtisas Komisyonu Raporu
- Kooperatifçilik Dergileri
- T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü Çalışma Raporları

TARIMSAL MEKANİZASYONDA MAKİNA MALİYETİNİ DÜŞÜRME YOLLARI

□ Dr. Celâl AÇIKGÖZ □

Malum olduğu üzere memleketimizde çiftçi başına düşen arazi miktarı hem az hem de çeşitli sebeplerle çok küçük parçalara bölünmüş durumdadır. Bu da her çiftçinin, ekonomik şartlar altında modern alet ve makinalara sahip olmasını güçleştirmekte ve birçokları için de imkansızlaştırmaktadır. Çeşitli güçlük ve fedakarlıklarla bir kısım alet ve makinalara sahip olan bazı çiftçiler de yine aynı sebeplerden dolayı önemli derecede maddi külfetlere katlanmakta ve mahsul üretim maliyetini geniş ölçüde artırmaktadır. Ayrıca yaratılan atıl kapasite dolayısıyla lüzumundan fazla sayıda alet ve makinaya ihtiyaç duyulması da neticede memleket ekonomisine zarar vermektedir. İşte çok kısa olarak bazılarına temas edilen bu sebeplerden dolayı işletme şartlarına uygun bazı tedbirler düşünülmesi gerekli ve mecburidir.

Bu tedbirleri de genel olarak iki grupta özetleyebiliriz :

- 1 — İşi kira ile yaptırmak,
- 2 — Ortaklaşa (müşterek) makina kullanmak veya kooperatifleşmek.

1 — Bu alternatiflerden tamamen veya kısmen hangisinin tercih edileceği, tabii olarak Bölgede lüzumlu alet ve makinelerin bulunması ve ihtiyaç duyulduğu zaman kolayca temin edilebilmesi imkânlarına bağlıdır. Kirayla yapılması halinde, işin istediğimiz zamanda yapılması çoğu kere mümkün olmamaktadır. Bu da gecikme zaman ve şartlarına bağlı olarak neticede belirli nisbetlerde mahsul kaybına sebep olmaktadır. Kira ile iş yaptırılınca, normal çalışma şartlarında hesaplanan

masraflara % 10 nisbetinde ekonomik ve teknik riziko payı eklenmektedir. (1)

Memleketimizde kiracılık hatta müteahhitlik derecesinde en ileri gidilen ve yaygınlaşan Ziraat aleti olarak biçer döğerler ve bunlara sahip olanlar gösterilebilir. Hububat hasat mevsimine bağlı olarak Çukurova, Ege, Orta Anadolu ve nihayet Doğu Anadolu'da hasat mevsimini kapatan biçer döğer sahipleri vardır.

2 — Müşterek Makina kullanmak :

Bu konuya girerken, Çeşitli yönlerde çekilmemesi, Değişik düşüncelere sahip Okurların kendi düşünceleri istikametinde değerlendirmelerine meydan vermemek için, Müşterek Makina kullanma derken özel mülkiyet hakkının tamamen mahfuz tutulması ve bu hakka en geniş manasıyla saygılı olmak kaydıyla bir müşterekliği kastettiğimizi açıkça belirtmekte fayda ve zaruret görmekteyiz. Tatbikatta muhtelif şekillerde müşterek makina kullanma durum ve imkanları vardır. Birçok bölge ve köylerde, Çeşitli sebeplerle bazı çiftçilerin elinde bir kısım ziraat alet ve makinaları, bazılarında da başka alet ve edevatın bulunduğu sık sık görülen durumlardır. Hepsinde bulunmayan ve birbiriyle müşterek kullanmaları mümkün veya zaruri olan alet ve makinaların, teessüs etmiş mahalli örf ve adetlere göre, kullanılmaları suretiyle mekanizasyon ihtiyaçları kısmen veya tamamen karşılanmış olabilir.

Bundan daha ileri bir yol olarak, Makina Birlikleri kurulabilir. Birlik Ortakları teker teker elde edemeyecelkeri veya bu imkana sahip olsalar bile maliyet yönünden ekonomik olmayacak alet ve makinaları müştereken temin ederek Ziraat alet ve makine ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Bu suretle alet ve makinaların yıl içinde uzun müddet kullanılmaları imkan dahiline girer. Böylece birim iş veya arazi ünitesi başına isabet eden sabit masraflar da önemli ölçüde azaltılmış olur. Mesela işletilen arazi miktarı 5 hektardan 100 hektara kadar değiştiği ve hektar başına 10 saatlik makina iş gücüne ihtiyaç bulunduğu bir durumda, beher saat başına makina sabit masrafı 2471.— TL. ile 124.— TL. arasında değişmektedir. Keza aynı traktör'ün 1 hektara isabet eden masrafı da 24716.— TL. dan 1236.— TL. ya

(1) Prof. Hamza DİNÇER «Tarım işletmelerinde makina kullanma masrafları», s: 57, Ziraat fakültesi, Ankara, Nisan 1976.

düşmektedir. Hektar başına ihtiyaç duyulan Traktör iş gücü ihtiyacı arttıkça bir saatlik Traktör maliyeti de iki rakamlı masrafa kadar düşmektedir. Burada 48 HP, Satın alış fiyatı 1.4 Milyon TL., Hurda değeri yeni fiyatının % 10 u, Faiz oranı % 22 Traktör'ün kullanılma ömrü 12 yıl olarak kabul edilmiştir. Aynı metodla yapılan hesaplar sonunda, diğer alet ve ekipmanların masrafları da; yıllık kullanma müddetleri arttıkça; azalacağı görülecektir (Sabit Masraflar). Bu birlikler Czel veya Tüzel kişi veya kuruluşlarla ayrı ayrı veya müştereken kurulabilir. Söz konusu birliklere çeşitli yol ve usullerle ilgili Resmi kuruluşlar da doğrudan doğruya iştirak edebilirler veya bazı konularda dışardan destek ve yardımcı olabilirler. Mesela Tamir, Bakım, Organizasyonda yardımcı olma ve benzeri hizmetlerde vazife almaları mümkündür. Mekanizasyonla ilgili konularda Eğitim hizmetlerini yürütebilirler. Bu ve benzeri birçok konularda kamu kuruluşlarının vazgeçilmez ve çok faydalı olabileceğine inanıyoruz. Ancak münferit çiftçilerin alet ve makine ihtiyaçlarının doğrudan doğruya ve tamamen kamu kuruluşları tarafından yürütülmesi gibi fikrin zararlı ve astarı yüzünden pahalı bir hizmet olacağına da inandığımızı burada işaret etmeyi uygun görmekteyiz.

Memleketimizde, Cumhuriyet döneminde Tarımsal mekanizasyona geçişte İkinci Dünya harbinden önceki yıllarda kurulan ZİRAİ KOMBİNALAR, muhtelif bölgelerde makina parkları kurularak toprak işleme ve hasat işlerinde çiftçiye önemli derecede yardımcı olmuşlar, ve o dönemlerde memleketimizde sayıları çok az olan Zirai alet ve ekipmanların Çiftçiler tarafından benimsenmesinde önemli derecede rol oynamıştır. Keza bir çok köylerde bulunan Kamu'ya ait selektörler bölgede müşterek alet kullanılmasının başka bir örneğini teşkil etmektedir.

Müşterek makina kullanmada devamlılık, Geniş ölçüde yapılan masraf dağılımına, diğer bir ifade ile nimet Külfet arasında uygun bir münasebet oranının kurulmasına bağlıdır. Genellikle masrafları Ortakların arasında eşit olarak dağıtılması en kolay yol olarak görülürse de, Bunun değişik büyüklükte ve değişik miktarda makina işine ihtiyaç gösteren işletmelere sahip Ortaklar arasında bir adaletsizlik doğurabileceğinden, Katılan sermaye ve kullanma masraflarının ayrı ayrı hesaplanmasının hakkaniyete daha uygun olacağı düşünülmemektedir.

Burada her Ortak kattığı sermaye miktarına bağlı olarak bir menfaat satıyıcısından, Sermaye katkısının veya her ortağın işletmesinde çalışma biriminin eşit olması pek fazla bir önem arzetmemektedir. Bunu bir misalle açıklamak gerekirse :

Kabuller : Traktör bedeli 1.4 Milyon, Traktör'ün Ekonomik ömrü 12 yıl (T,) Sermaye faizi (F) % 22. Sermayenin Ortaklar arasında bölünüşü de,

Birinci Ortak 800.000.— TL. İkinci Ortak 400.000.— TL. Üçüncü Ortak 200.000.— TL. ile iştirak etmiş olsun.

Burada amortisman satınalma değerinin yüzdesi olarak

$$0.60 \times 22 A$$

$$(100/12 = \% 8.3 A, F = \frac{\quad}{100} = 0.132 A$$

$$100$$

$$a + f = 0.215 A = \% 21,5 A$$

Buna göre Ortakların katıldıkları pay durumları nazarı itibare alındığında sermaye kazancı şöyle olacaktır : 1. Ortak 800.00 X 0,215 = 172.000 TL., 2. Ortak 400.000 X 0,215 = 86.000.— TL., 3. Ortak 200.000 X 0.215 = 43.000.— TL. Faalliyet yılı sonunda söz konusu traktör'ün masrafları ve sağladığı gelirler hesap edilir. Traktör'ün tüm masrafları (Amortisman, Faiz, Akaryakıt, Tamir, Bakım V.s.) 400.000 TL. Olsa ve bu masraflara karşılık Traktör'ün bir çalışma döneminde 1. Ortak için 200, 2. Ortak için 150, 3. Ortak içinde 50 Ünitelik olmak üzere toplam 400 Ünitelik iş yapmış olsun. Bu taktirde her Ortağa düşecek masrafı hesap etmek için evvela 1 üniteye düşen yıllık masraf; 400.000 / 400 = 1.000.— TL. / ünite bulunur. Buna göre :

1. Ortak, 200 X 1000 = 200.000.— TL. 2. Ortak 150 X 1000 = 150.000.— TL. 3. Ortak 50 X 1000 = 50.000.— TL. masraf yapmış olacaktır. Gelirle gider arasındaki fark faaliyet dönemi itibariyle Ortakların borçlu veya alacaklı olup olmadığını ortaya çıkarır. Bu yol kanaatimizce Ortaklar için daha realist bir hesaplama metodu olur. Bu durumda 1. Ortak 200.000.— 172.000 = 28.000.— TL. Borçlu, 2. Ortak 150.000.— 86.000 = 64.000.— TL. Borçlu 3. Ortak 50.000.— 43.000 = 7.000.— TL. Borçlu çıkmış olur.

Traktör, Ortakların dışında başkaları için kira karşılığı çalışarak herhangi bir gelir sağlamış olsaydı, Bu gelirden 400.000.— TL. lık masraftan düştükten sonra Ortaklar için yapılmış olan toplam 400 üniteye bölünmek suretiyle, ünite başına çıkan masraf bulunacaktı. Bu durumda ünite başına masraf 1000 TL. dan daha aşağı olacak ve netice olarak Ortakların kâr'a geçmesi de mümkün olacaktı.

Mekanizasyonda makinaların çalışma zamanı ve kullanıma durumu esas alınarak yapılan bu hesaplamalardan başka, Alternatif imkânlar yani aynı işi yapan fakat değişik metodlarla çalışan makinalar ile değişik kapasitedeki makinalardan hangisinin daha ekonomik olacağı konusu üzerinde de durmak gerekir. Mesela Biçer döğeri mi, Biçer bağlar mı yoksa sadece biçme makinalarıyla veya bunların hangi kapasitede olanları tercih edilmelidir. Bölgenin iş gücü, arazi, tarla ve toprak karakterleri, Verimlilik durumu ile diğer direkt veya indirekt faktörler mesela Tamir, Bakım vs. gibi unsurların da araştırılıp ona göre karar verilmesi gerekir.

Keza Traktör'ün Yılda kaç saat çalışması icap ettiğinin hesaplanmasında aşağıdaki kat sayılar kullanılarak neticeye gidilebilir :

Traktör'ün Beygir gücü HP	Emsal ;	Asgari Çalışma müddeti Saat olarak :
45	10	450
55	10	550
58	12	696
60	12	720
65	13	845

Buna göre hangi kapasitede Traktör kullanmaya ihtiyaç olduğu, Bu çalışma Saatleri ile Traktör almayı düşünen işletmenin tatbik edeceği rotasyon planı ve yetiştirilecek nebat çeşitleri ile bunların ihtiyaç gösterdiği makina veya Traktör iş saatının bilinmesi gerekir.

Tarım ve Orman Bakanlığı Ziraat işleri genel müdürlüğü tarafından HAZİRAN 1979 tarihinde hazırlanan 'Tarımsal Mekanizasyon Projeleri Ortak makina kullanma projesinde sayfa 7) belirtildiğine göre ülkemizde Traktörler yılda ancak 400 saat çalışır. Halbuki ileri memleketlerde bu müddet, Yılda ortalama 800 - 1200 saat kadardır. Traktörlerin çalışma saatini bu rakamlara yükseltmesi halinde memlekette ihtiyaç duyulan traktör sayısında bu oranlara paralel olarak azalmış olacaktır. Keza Hububat ekinimin Mibzerle yapılması halinde dekara atılan tohumda 3 kg.lık bir tasarruf sağlanması ve beher kg hububatın değeri yuvarlak olarak 20.— TL. kabul edilse 120.000.000 Dekar X 3 X 20 = 7.2 milyar tasarruf sağlanmış olacaktır. Diğer bir ifade ile sadece bu yolla memleket ekonomisi bu kadar tasarruf etmiş olacaktır.

Bazı Bitkilerin üretiminde ihtiyaç duyulan makina iş gücü miktarı (Saat) :

Mahsul Çeşidi	Verim Kg./Da.	Proje alanı Dekar	Makina iş gücü İhtiyacı	
			Tekerrür Yılı	Saat/Da.
Kuruda Buğday	174	538	4	0.92
Suluda Buğday	405	115	4	1.00
Kuruda ay çiçeği	113	182	4	0.87
Suluda ay çiçeği	165	188	4	0.65
Suluda Nohut	140	44	3	0.74
Suluda Kuru Fasulye	147	85	3	1.16
Suluda Ş. Pancarı	5000	401	4	2.69
Suluda Patates	1900	129	3	2.17
Suluda Domates	4200	72	3	2.63
Kuru Soğan	923	43	3	0.90
Suluda Salatalık	2540	13	3	1.89

Bu neticeler Topraksu tarafından Orta Sakarya Havzasında Geyve, Yenişehir, İnegöl, Bozüyük, Söğüt, Osmaneli, Sarıcakaya, Eskişehir, Çifteler, Sivrihisar, Kütahya, Altıntaş il ve ilçeleriyle bunlara bağlı 24 köy ve Yukarı Sakarya Havzasında 2 ilçe 7 köyde (Tek ürün Kayıt ve anket) metodu ile istekli çiftçilerin işletmelerinde; Topraksu Teşkilatının devamlı kontrolleri altında, tuttıkları kayıtlara göre tesbit edilmiştir. (2)

Makina kullanımında Ortaklığın başka bir şekli olan Kooperatifleşmeğe gitmek de geçerli yollardan birisidir. Ancak bu gün kurulu Kooperatiflerin statüsü makina parklarının teşkiline ve rasyonel şekilde kullanılmasına elverişli değildir. Memleketimizde bu konuda yapılmış bazı teşebbüsler fikrimizi doğrulamaktadır. Elbette bununun sebebini sadece Kooperatifçiliğe bağlamak mümkün değildir. Ancak bu konunun detayına burada girmeyeceğiz.

Makina kullanılmasında tecrübeli bazı Devlet kuruluşlarının, Yukarıda bahsedilen fikirler çerçevesinde kalmak kaydıyla; Organizatörlük yapmak, Yol göstermek, Eğitim, Tamir Bakım, Kredi sağlamak konularında destek ve yardımcı olunması

(2) Mehmet Yalçın, Ziraat Yüksek Mühendisi, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Eskişehir Bölge Toprak Su Araştırma Enst. Genel Yayın No. 157, S. 26 Eskişehir 1980.

kaydı ile Arazi sahipleri tarafından Kurulmuş veya kurulacak makina Kooperatifleri veya Makina parkına sahip çok amaçlı Kooperatiflerle de bilhassa küçük arazi sahiplerinin Makina iş gücü ihtiyacı karşılanabilir. Böylece makinaların yıllık kullanma müddetleri de uzatılarak birim zaman başına isabet eden sabit masrafları da önemli ölçüde azaltılmış olur.

Maliyet hesaplarının başlıca gayesi, muhtelif iktisadi faaliyetlerin tanzimi için verilecek kararlara esas teşkil edecek bilgileri elde etmektir. Bu bilgilerin önemi kullanılacakları maksada ve yere göre değişir. Meselâ herhangi bir alet ve makina maliyet hesabının gayesi ve önemi bir müteahhit için başka, bir çiftçi için daha başka olabilir. Bir çiftçi için makina ve aletlerin maliyet hesapları; genellikle çiftçinin zirai faaliyetleri için alet ve makinalara bizzat sahip olması, bunların kapasite ve çeşitleri ile çiftliğin çeşitli işlerini kira ile başkalarına yaptırmaması, insan gücü ile veya iş hayvanları ile yaptırmaması gibi muhtelif alternatifler arasında bir karar verebilmesine yardımcı olması maksadı ile yapılır. Kezâ çiftçi yapılan işlerin bir kısmını kira ile yaptırmak bir kısmın da işletmede besliyeceği kendi iş hayvanlarıyla yapması vs. gibi çeşitli alternatiflerden en uygun ve ekonomik olanını ancak maliyet unsurlarını bildiği takdirde seçebilir. Burada gelir ve gider hesapları ile maliyetin hesaplanmasının birbirinden ayrılmasının gerektiğini belirtmek icabeder. Gelir ve masrafların toplanması ne kaydedilmesi, maliyet hesaplarının yapılabilmesi için gerekli doneleri temin eder, yoksa onun yerine geçemez. Beher birim iş ünitesinin yapılma ücreti tespit edilmelidir ki ne ölçüde mekanizasyona gidilmesi icabettiğine karar verilebilsin. Zirai faaliyetlerin başlıca gayesi, tabii olarak neticede azami net gelir elde etmektedir. Zirai üretimin önemli masraf kalemlerinden olan mekanizasyon konusunda da yukarıda temas edildiği üzere, işletmede makina kullanmanın veya ne ölçüde ve hangi işlerde makina kullanmanın daha ekonomik olacağına karar verebilmek için mekanizasyon ile ilgili masraf kalemlerinin iyice bilinmesi lâzımdır.

Maliyet Unsurları ve Miktarı .

Maliyeti teşkil eden, bazı masraf kalemleri bir alet ve ekipmanın satın alınmasını ilgilendirdiği halde, diğer bir kısmı makinanın kullanılması ile alâkalıdır. Birinci gruba, makineye ya-

tırılan sermaye, bu sermayenin faizi, binaların maliyeti, sigorta ve varsa herhangi bir vergi masrafları dahildir. Bu masrafların yıllık miktarları, bir makinanın kullanılmasına pek fazla bağlı değildir. Ancak ekipmanı temin edebilme imkânlarını ortaya koyar ve bunlara genellikle sabit masraflar denir. İkinci grup masraflara tamir, bakım masrafları, akaryakıt, ücret ve maaşlar girer. Bu masraflar genel olarak makinenin kullanılma miktar ile çok sıkı alâkası olduğu için bunlara değişebilen veya işletme masrafları denir. Meselâ bir traktör çalışmadığı müddetçe akaryakıt masrafı olmaz. Ancak ücret ve maaşlar yıllık olarak ödendiği zaman bu masraflar da sabit masraf olarak düşünülebilir.

Alet ve Makinaların kullanılması başlıca;

- 1 — Fiilen kullanılması sebebiyle aşınması,
- 2 — Kullanılmasa bile zaman içinde çeşitli sebeplerle meydana gelen aşınma,
- 3 — Tekniğin durmadan gelişmesi neticesinde konstriksiyonun eskimesi, diğer bir ifade ile modasının geçmiş olması veya teknik yaşlanma diyebileceğimiz üç tahdit edici faktörle sınırlanmaktadır.

İlk iki faktörde fiziki aşınma mevzubahis olmayıp ekonomik bir aşınmadan bahsedilir. Bir memleket veya bölgede; aynı işi daha kısa zamanda, daha iyi ve işletme masrafları bakımından daha ucuza yapabilen bir makina geliştirilmiş ise, eski makina çok az kullanılmış olsa ve herhangi bir anormal tamir bakım masrafına ihtiyaç göstermese bile iktisadî sebeplerle yeni icat edilen makinalarla rekabet edemeyeceğinden fiziki aşınmaya bağlı olmaksızın ekonomik bakımdan kullanılması uygun olmuştur.

Alet ve makinalar; Yukarıda izah edilen faktörlerin hangi si sebep olursa olsun netice itibariyle geçen zaman içinde her sene bir miktar değerinden kaybettiği gibi ayrıca tamir ve bakım masrafına da ihtiyaç gösterecektir.

Fakat muayyen bir noktadan sonra tamir, masrafları artık ekonomik olmaktan çıkar. Eğer yeni alet ve makina temini çeşitli yönleriyle mümkün ise işte bu noktaya geldikten sonra her sene çok büyük tamir masrafları yaparak onu kullanmağa devam etmektense yerine yenisinin alınması daha uygun ve ekonomik olur. Makinanın eski fiyatı normal şartlar altında; tabii olarak yeni fiyatından çok aşağı ve hurda fiyatı değerindedir.

Ancak enflasyon hızı çok yüksek olan memleketlerde para değerinin durmadan düşmesi sebebiyle durum bu şekilde olmayabilir. Makina ve ekipmanların gerek teknikman ihtiyarlaması -ve gerekse fiziik olarak yıpranması, işletme için önemli bir masrafı gerektirir. Bu masraflar çeşitli metodlarla hesap edilebilir, makinanın faydalı ömrü olarak kabul edilen yıl sayısına bölünerek elde edilir. Yıpranma masrafları; makinaların kullanılma müddetlerine göre sabit veya değişebilir masraflar olabileceği gibi kısmen sabit, kısmen de değişebilir masraflar olarak da düşünülebilir. Sene içinde uzun zaman kullanılırsa masraflar değişebilir masraflardan sayılır. Bazan da yıpranma masrafının bir kısmı teknik yönden bir kısmı da kullanılma dolayısıyla aşınmadan ileri gelebilir.

Makinanın her sene kaybettiği değerine karşılık, bir fon tesis etmek faydalı olur. Fakat bundan, yıpranma ile amortismanın birbirinin aynı olduğu manası çıkarılmamalıdır. Amortismanın gayesi yatırılan sermayenin veya borcun geri ödenmesidir. Yıpranma payının maksadı ise makina ve ekipman bedelini, yapılan işe veya bunların faydalı ömürlerine taksim etmektir. Yıpranma değeri hesaplanırken, yıpranma periodu ve tenzil edilen paranın miktarı veya kıymeti gibi bir faktörün gözönünde tutulması gerekir. Her sene makina kıymetinden tenzil edilen miktar, genellikle makinanın fiyatına veya onun elde edilmesi için gerekli yatırım değerine eşit olması düşünülmelidir. Bu düşünüş tarzı, piyasada para değerinde önemli değişiklikler olmadıkça doğrudur. Eğer makinanın yıpranma müddetince, ciddi enflasyonlar olursa ilk yatırım miktarı, hesaplar için çok düşük olur. Para değeri azaldıkça yeni makinaların değeri artacağından, ilk satın alış değeri esas alınarak her sene için ayrılan fon yenisini almağa kâfi gelmeyecektir. Bu gibi durumlarda mevcut makina yıpranma payı yenilerinin fiyatlarına göre tekrar hesaplanmalıdır. Makina değerinin taksim edileceği en iyi esas, onların faydalı ömürleri müddetince yaptığı iş miktarıdır. Fakat her zaman bir makinanın yaptığı işi önceden kati olarak tahmin etmek zordur. Bu gibi hallerde normal olarak makinanın faydalı ömrü esas alınır. Her iki halde de kati bilgi olmasa bile kabule şayan bir hesap yapılabilir. Bugün tatbikatta teknik yıpranma ve yenisini alma fonu tesisi gibi bir yolla gidilmemektedir. Hatta amortisman hesaplanırken çoğu zaman hurda değeri bile nazari dikkate alınmamaktadır. Mali

yönden % 20 amortisman hesap edilmektedir. Bundan elbette traktörün beş sene sonra hurda olacağı manası çıkarılmamalıdır. Bu gelir vergisi hesabında mahsul maliyet unsurlarında kullanılır. Hiçbir traktörün genel olarak normal şartlar altında bir ziraat işletmesinde beş senede hurdaya çıkacağı düşünülmez.

Masraf elemanları muhtelif düşünce tarzlarına göre şu şekilde gruplandırılabilir : (3).

A — Birinci gruplandırma şekline göre: 1 — Sabit masraflar; (amortisman, sermaye faizi, muhafaza, sigorta), masraflarının toplamı;

2 — Değişen masraflar (yakıt, yağ, elektrik, bakım, tamir masraflarının toplamı).

B — İkinci gruplandırma şekline göre;

1 — Sabit masraflar (faiz, muhafaza ve sigorta masraflarının toplamı).

2 — Şartlara bağlı değişen masraflar (Amortisman ve Tamirat masraflarının toplamı).

3 — Değişen masraflar (yakıt, yağ, elektrik ve bakım masraflarının toplamı).

C — Üçüncü gruplandırma şekline göre;

1 — Sermaye masrafları (amortisman ve faiz toplamı).

2 — İşe hazır bulundurma masrafları (tamirat ve bakım masrafı toplamı):

3 — İşletme maddeleri masrafları (yakıt, yağ ve elektrik ve yardımcı maddeler masraf toplamaları).

4 — Genel masraflar (muhafaza ve sigorta masrafları toplamı).

Makinaların ömrünü hesap edebilmek için başka memleketlerde kazanılmış bilgi ve tecrübeler bir yol gösterici olabilir. Ancak, makinanın ihtiyarlamasına ve yıpranmasına tesir eden şartlar; teknik, ekonomik ve eğitimin gelişme durumuna göre;

(3) Prof. Dr. Hamza Dinçer, Ankara Ziraat Fakültesi, Tarım İşletmelerinde Makina Kullanma masrafları, Ankara Nisan 1976, S: 7, Türkiye Zirai Donatım Kurumu Yayınları.

memlekette memlekete ve zaman zaman değişebilir. Bu bakımdan bir memlekette tecrübelerle kazanılmış bilgileri, yukarıdaki şartlar bakımından farklılık gösteren diğer memleketlerde aynen tatbik etmek mümkün olmayabilir. Gelişmemiş memleketlerdeki şartlar, gelişmiş memleketlere nazaran, makinaların faydalı ömrünü daha çok kısaltıcı mahiyettedir. Makinanın kullanılması, bakım ve muhafazası hakkında kâfi derecede eğitilmemiş personel, uygun olmayan tarla ve iklim şartları makinelerin ömrünü kısaltan başlıca amillerdir. Geişmekte olan memleketlerde uygun şartlar henüz tamamiyle temin edilememiştir.

Gelişmemiş memleketlerde yenisini almak için sermaye veya döviz kıfayetsizliği, el emeğinin ucuz olması gibi sebeplerle makinaların gelişmiş memleketler için kabul edilen ihtiyarlık veya yıpranma müddetinden daha uzun müddet kullanılması düşünülebilir.

Az gelişmiş memleketlerde yukarıda izah edilen sebepler dolayısıyla traktörün daha kısa zamanda yıprandığı düşünülürse, teknik olarak ihtiyarlamadan dolayı değerinin azalma riski daha az olduğu; değer azalmasının daha ziyade yıpranma ve hırpalanmadan ileri geldiği anlaşılır.

Masraf Elemanlarının hesaplanması :

Bu yazımızda değişen masraflara temas edilmiyerek sadece sabit masraflardan ve bunların hesap edilmesi üzerinde durulacaktır.

A — Sabit masraflar :

- a) Amortisman
- b) Faiz
- c) Muhafaza giderleri
- d) Vergi ve sigorta

B — Değişen masraflar (kullanmaya bağlı masraflar)

- a) Tamir ve bakım giderleri
- b) Yakıt ve yağ giderleri
- c) İşçi giderleri

olmak üzere iki ana ve bir kısım tali gruplar altında toplanabilir.

A — Sabit giderler :

Amortisman

Yukarıda temas edildiği üzere traktör veya ekipman kullanılsa da kullanılmasa da bu makinaların satın alma bedeline bağlı olan masraflardır. Genel olarak traktörler için yıl içindeki kullanma miktarına da bağlı olarak 12 yıl kullanma müddeti amortisman hesaplarında esas alınabilir. Yıllık olarak çalışma müddeti az olunca amortisman süresi 3-4 sene uzatılabildiği gibi çok kullanılması halinde de kullanıma ömrü azalabilir. Kullanma müddetine bağlı olarak amortisman değeri makina bedelinin yüzdesi cinsinden hesap edilebilir. Meselâ bir traktörün faydalı ömrü 8 sene kabul edilirse yıllık amortisman miktarı satın alma değerine göre $(A) 100/8 = \% 12.5 A$, eğer 12 sene kullanılırsa $100/12 = \% 8.3 A$ olmaktadır.

Sabit masrafların hesaplanmasında, (4)

- 1 — Doğru hat metodu
- 2 — Azalan denge metodu (Declining Balance Method)
- 3 — Yılların toplamı metodu (Sum-of the years-Digits Method) gibi metodlar kullanılır veya sermaye masrafı amortisman ve faiz olarak muhtelif formüllerle birlikte hesap edilmesi de mümkündür.

Ancak biz hesaplanması basit ve daha pratik olması bakımından, doğru hat metodu ve faizle amortismanın ayrı ayrı hesaplanması yolunu tercih ederek hesaplarımızı bu yolla yapıyoruz ve hurda değer nazari itibara alınmıştır. Traktörün 12 yıl çalışacağı kabul edilerek yıllık masraflar hesap edilmiştir.

2 — Faiz masrafları :

Faiz alet ve makinalar için yatırılan sermaye üzerinden hesaplanan bir gider kalemidir. Bu yatırım için ödenen paranın öz kaynaktan veya borç olarak alınması neticeyi değiştirmez. Tüm sermaye borç olarak alınmış gibi kabul edilir. Amortizasyon sebebiyle faizlendirilecek sermaye miktarı her sene azalacağından, faiz masraflarının hesaplanması için ortalama sermayenin bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu sermaye de yukarıda izah edildiği gibi muhtelif metodlarla hesaplanmakta-

(4) Prof. Hamza Dinçer (a, g, e)

dır. Genellikle doğru hat metoduyla yapılan ve hurda değeri nazari itibara alınmadığı taktirde faizlendirilen sermaye, o makine için yatırılan sermayenin yarısı üzerinden hesaplanır. Hurda değer dikkate alındığı taktirde, faize tabi sermaye hurda değerinin yarısı kadar daha artar. Ayrıca faizin faizinin de hesaplanması üzerinde durulabilir. Ancak sürekli olarak makinelerin üretim sağladığı nazari itibara alınırfa faizin faizinin hesaplanması üzerinde durulmaması daha uygun olur.

Ziraat aletlerinde basitleştirilmiş olarak sermayenin % 60 ı üzerinden faiz hesaplanması tavsiye edilmektedir (5).

3 — Muhafaza masrafı :

Yine makinelerin kullanma derecesine bağlı olmadan, alet ve edavatın, hava tesirlerinden korunması için kullanılan hangar, bina vs. yapımı veya bu maksatla kiralanan yerin kirası, muhafaza masrafı olarak düşünülür. Bu da genel olarak alet ve makinelerin muhafazası için lüzumlu yer ihtiyacı ve yerin inşaa bedeli birim fiyatlarından gidilerek hesaplanır. Bunda da, bina veya hangarın tesis giderleri, hurda değeri, amortismanı, tamir ve bakımı, sigorta ve vergi giderleri dikkate alınır. Bütün bu masraflar dikkate alınarak yapılan hesaplar neticesinde, 1 m2 hangar inşaat tutarının aşağı yukarı % 10.6 sı, 1 m2 muhafaza giderlerini TL/yıl olarak verir (5).

1982 birim fiatlarına göre ortalama olarak hangarın m2 maliyeti 5.000,— TL. ve traktör için 6 m2 yer kabul edilmiştir. Yapılan hesaplarda da bu unsurlar esas alınmıştır.

4 — Sigorta ve vergi masrafları : Bu unsurlar genellikle ziraat alet ve makinelerine tatbik edilmediği veya nazari dikkate alınmayacak derecede olduğundan hesaplarda nazari dikkate alınmamıştır.

5 — Sürücü giderleri : Sürücüler yıllık kiralandıkları taktirde, sürücü masraflarının da sabit giderlere alınması gerekir. Fakat memleketimizdeki genel manada ve büyük bir ekseriyetle mal sahiplerinin kendileri traktörlerini kullandıkları ve işletmenin tüm işlerinde çalıştıkları için traktörde sürücü olarak çalıştıkları zamanın tam olarak tespitinde pratik bakımdan birçok zorluklarla karşılaşılacağı düşünülerek, sürücü masrafları sabit masraflarda nazari itibara alınmamıştır.

(5) Topraksu Genel Müdürlüğü, Türkiye Tarım Alet ve Makinaları İşletme değeri Rehberi, Ankara, 1981, S: 46.

(6) Topraksu Genel Md. a, g, e, S: 13.

Yıllık sabit masrafların hesaplanması :

$$I-1 - A = \frac{B-H}{t} = \frac{1.400.000 - 140.000}{12 \text{ yıl}} = 105.000 \text{ TL/yıl}$$

$$2 - h = \frac{B \times 0.60 \times p}{1200} = 15400.00 \text{ TL/Yıl}$$

$$3 - m = \frac{5000 \times 6 \times 10.6}{100} = 3.180 \text{ TL/Yıl}$$

Traktörün faydalı ömrü 12 yıl kabul edilmiştir. Buna göre toplam yıllık sabit masraflar $(1+2+3) = 123.580 \text{ TL/Yıl}$.

II - metod : Traktörün ömrü 12 yıl ve yılda 1000 saat çalışması halinde sabit masraflar .

$$1 - A = \frac{1400 \ 000 - 140 \ 000}{12 \ 000} = 105 \text{ TL/h}$$

$$2 - F = \frac{B \times 0.60 \times p}{100 \ 000} = 184.8 \text{ TL/h}$$

$$3 - m = \frac{5000 \times 6 \times 10.6}{100 \ 000} = 3.18 \text{ TL/h}$$

Saat başına toplam masraflar : $105 \ 184.8 \ 3.18 = 292.98 \text{ TL/h}$ olarak hesaplanmıştır.

III - yol olarak traktörün ömrü boyunca 10 000 saat çalışması halinde beher saat başına sabit masraflar :

$$1 - A = \frac{1 \ 400 \ 000 - 140 \ 000}{10 \ 000} = 126 \text{ TL/h}$$

$$2 - F = \frac{144 \ 000 \times 0.60 \times 22}{100 \times 10 \ 000} = 18.48 \text{ TL/h}$$

$$3 - m = \frac{5000 \times 6 \times 10.6}{100.10 \ 000} = 0.32 \text{ TL/h,}$$

$$\text{Toplam} . 126.00 + 18.48 + 0.32 = 144.80 \text{ TL/h.}$$

Kullanılan semboller :

A — yıllık amortisman (TL), B — Makina satınalış bedeli :
1 400 000 TL.

H — Hurda değeri (yeni değerinin yüzde onu) 140.00,

F — Yıllık faiz miktarı TL.

p — tatbik edilen yıllık faiz oranı yüzde 22., t — zamana göre kullanma süresi (12 yıl)

n — iş ünitesine göre traktörün kullanma ömrü (h,ha,t)
10 000 saat. h — saat. ha hektar,

m — muhafaza giderleri (tl/h, tl/yıl v.s.) Hp-beygir gücü.
Bu hesaplarda 48 Hp lik bir traktör alınmıştır.

Yukarıda izah edilen esaslar ve kabullere göre bir traktörün yıllık sabit masrafları hesap edilmiştir. Değişen masraflar, yıl içinde doğrudan doğruya kullanma zamanına bağlı olduğundan ve kullanma süresi arttıkça bu masraflar da artacağından bunlar hesaplamalara alınmamıştır. Mahsul maliyeti hesaplarında elbette değişen masraf olarak kabul edilen unsurların mahsul cinsi veya hektara sarfiyatlar dikkate alınarak cari fiatlara göre hesap edilip sabit masraflara eklenmesi icabeder.

Tarım alet ve makinaları içinde en çok kullanılanı ve bazı özel makinalar hariç tutulursa en pahalı olanı traktör olduğu için hesaplamaya belirli bir beygir gücü ve fiattaki traktörle başlanmıştır. Muhtelif fiatlardaki traktör, alet ve ekipmanın fiyatları bilindikten sonra hepsinin sabit masrafları; yıllık olarak bulunabileceği gibi, bunların belirli genişlikteki ve aşağıda ekilen mahsul paternine göre çalışabileceği zaman belirlenince birim ünite başına masraflar da kolayca hesaplanabilir.

Buna göre (Tablo 1 de) 48 HP lik bir traktörün (1) bir işletmeye satın alış bedeli ortalama 1.400.000,— TL., (2) bunun hurda fiatı, yeni fiatının % 10 (3), T.C. Ziraat Bankasının uzun

ve orta vadeli kredilerde halen tatbik ettiği % 22 faiz oranı (4) esas alınmış ve traktörün faydalı ömrü 12 sene (5) olarak kabul edilerek traktörün yıllık sabit masrafları hesap edilmiştir. Bu kabullerle kullanılan metod ve hesaplamalara göre bu traktörün yıllık masrafı 123.580,— TL. olarak bulunmuştur. (7) traktörün hurdaya çıkıncaya kadar kullanıma ömrü 10.000 saat (6) kabul edildiği takdirde saat başına sabit masraflar tutarı 144.80 TL./h olarak bulunmuştur. (8)

Yukarıda belirtildiği üzere traktörün toplam kullanma ömrü 12 yıl kabul edildiğinden (5) yıllık sabit masrafı 123.580,— TL. bulunmuş olup (7) bu masraf 12 yıllık kullanma müddet içinde hektar ve kullanma zamanına bağlı olarak değişmeyen bir masraftır. Ancak bu yıllık sabit masraf, çalışılan arazi miktarı ve hektar başına gerekli olan iş saatlarına göre birim ünite başına değiştiği tablo 1 de de açıkça görülmektedir. Hektar başına gerekli iş saatları (9-12), ekilen arazi miktarı (Sütun 14) ile çarpılarak (9-12) X (14) toplam iş saatları (sütun 15) bulunmuştur. Buradan da yıllık masraflar toplam saate bölünerek (7:15 bölümleri) bir saatlik (sütun 16), keza (7:14 ile de) bir hektara düşen masraf (Sütun 17) bulunur. Burada ekilen arazi miktarı (sütun 14) iş saatına göre değişmediğinden bölüm 9 daki bir hektar için bulunan 17 nolu sütundaki masraflar 10-11-12 bölümler için de aynıdır ve değişmemektedir. Ancak hektara değişen iş saatlarına bağlı olarak (sütun 18, 20, 22,24) bir saatlik maliyetler (sütun 19, 21 ve 23) le değişmektedir. Bu bakımdan hektara masraf her sütun da ayrı ayrı gösterilmemiştir. Ekilen arazi miktarı da (sütun 14) 5-100 hektar arasında değişen sahalar olarak alınmıştır.

Bulunan neticeler incelendiğinde, işlenen arazi miktarı 5 hektardan 100 hektara kadar değiştiğinde beher hektara masraf da 24716 liradan 1.235,80 liraya düşmektedir. O halde ilk iş olarak traktör maliyetinin asgariye indirilmesi için kullanılan arazi miktarı mümkün olduğu kadar arttırılmalıdır. 10 hektar arazide çalışan bir traktör 100 hektar üzerinde çalıştırıldığı takdirde dekara düşen sabit masraf tutarı da onda bire düşmektedir.

Aynı şekilde hektar başına 10 iş saatına ihtiyaç duyulduğu şartlarda işlenen arazinin (sütun 14) 5 hektardan 100 hektara kadar değişmesi halinde de bir saatlik traktör sabit masrafı (sütun 16) 2471.60 liradan 123.58 liraya düşmektedir.

Ayrıca hektar başına ihtiyaç duyulan muhtelif iş saatlarına göre (sütun 10, 11, 12) bir saatlik maliyetler hesap edilmiştir. Bu sütunların incelenmesinden de anlaşılacağı üzere bir traktörün gerek işlenen arazi hektar olarak ve gerekse hektarda çalışılan iş saati miktarı arttıkça birim ünite başına düşen masraflar çok büyük ölçüde azalmaktadır. Arazi genişliğine ve çeki gücü ihtiyacına göre azami 100 hektar ve azami 2100 saat çalışma zamanı alınmıştır. Elbette çalışma müddeti uzadıkça tamir bakım masrafları artacak ama ömür kısalacağı için amortisman ve faiz de bir nev'i değişen masraf unsurları olacak, amortisman miktarı artacak faiz ise azalacaktır. Ancak belirli konularda bazı pratik neticelere varmak için fazla karışık hesaplara girmekten kaçınılmıştır.

Aynı şekilde traktörün azami kullanma ömrü 10000 saat olarak alındığı takdirde saat başına sabit masraflardan (8) gidilerek hektar ve hektarlar için lüzumlu iş saatına göre de maliyetler hesap edilebilir.

Memleketimizde işlenen arazinin çok büyük bir kısmı küçük aile işletmesi karakterinde olup yine büyük bir ekseriyeti yalnız traktör masraflarını dahi karşılayacak durumda değildir. Tablo 1 deki masraflara diğer işletme masrafları da eklendiği takdirde, ziraat işletmelerinin çok büyük bir kısmı asgari ölçüde dahi mekanizasyona gidemeyecek ve neticede mekanizasyonun çeşitli faydalarından istifade edemeyecektir. Bu durumda iki ihtimal kalıyor. Bunlara da : Yazımızın baş kısmında temas edilmiştir.

Tablo : 1

Muhtelif büyüklükteki arazi üzerinde çalışan bir traktörün, mahsul paternine ve çalışma saatlarına göre birim ünite başına (bir saat ve bir hektar) düşen sabit masraflar (amortisman + faiz + muhafaza masrafları)

Kabuller : 48 HP (1) Satın alış fiyatı 1.400.000 (2), hurda değeri 140.000 (yeni fiatının % 10 nu) (3), faiz (p) % 22 (4), traktörün kullanma ömrü 12 yıl (5), veya traktörün kullanma ömrü 10 000 saat (6), Traktör 12 yıl kullanılıncaya yıllık sabit masrafları 123.580.—TL. (7), veya 10 000 saat kullanılıncaya, saat başına sabit masraflar 144.80 TL. hesaplanmıştır (8).

İş saati/ha Ekilen Toplam arazi saat hektar(14) (15)	10 saat (9)		20 saat (10)		25 saat (11)		30 saat (12)		40 saat (13)		
	Bir saat- lik mas- raf TL/ saat (16)	Bir hek- tara mas- raf TL/ ha (17)	Toplam saat (18)	Bir sa- atlık mali- yet TL. (19)	Toplam saat (20)	Bir sa- atlık ma- liyet TL. (21)	Toplam saat (22)	1 saat- lik mali- yet (TL) (23)	Toplam saat (24)	1 saat- lik mali- yet TL. (25)	
5	50	2.471.60	24.716.00	100	1.235.80	125	988.64	150	823.87	200	617.90
10	100	1.235.80	12.358.00	200	617.90	250	494.32	300	411.93	400	308.95
15	150	823.87	8.238.67	300	411.93	375	329.55	450	274.62	600	205.97
20	200	617.90	6.179.00	400	308.95	500	247.16	600	205.97	800	154.48
25	250	494.32	4.943.20	500	217.16	625	197.73	750	164.77	1000	123.58
30	300	411.93	4.119.33	600	205.97	750	164.77	900	137.31	1200	102.98
35	350	353.09	3.530.85	700	176.54	875	141.23	1050	117.70	1400	88.27
40	400	303.95	3.089.50	800	154.48	1000	123.58	1200	102.98	1600	77.24
50	500	247.16	2.471.50	1000	123.58	1250	98.86	1500	82.37	2000	61.79
60	600	205.97	2.059.66	1200	102.98	1500	82.37	1800	68.66	—	—
70	700	176.54	1.765.42	1400	88.27	1750	70.62	2100	58.85	—	—
80	800	154.48	1.544.75	1600	77.24	2000	61.79	—	—	—	—
90	900	137.31	1.373.11	1800	68.63	—	—	—	—	—	—
100	1000	123.58	1.235.80	2000	61.79	—	—	—	—	—	—

SUMMARY

The reality is that in our country the farms are mostly small and divided into several separate and scattered plots. Another important obstacle frequently met with is a lack of knowledge of correct use of farm machines and some other problems to arise. The costs of operation and maintenance also tend to be much higher than they are in developed countries due to rapid depreciation, wear and tear and excessive unproductive traveling. In our country and also most of other developing countries farmers do not have capital nor necessary credit to purchase of expensive powered machinery, either would they be able to use them economically unless they were shared in one way or another or unless the work was done for them some form of contract.

The various ways in some farm machineries which may be used on more than one farm fall into two main groups, namely a-contract work,

b— Mutual assistance, as follows :

a— Contract work: the expression used for supply of farm machinery services by individual or groups of people, commercial undertaking or government organization, for example :

1— Commercial enterprises. Individuals, groups or some companies carrying out machinery services for farmers from which they expect to make a profit.

2— Government enterprises : undertakings owned and managed by government authorities for supply of machinery services to farmers. In this service there is not as a rule make a profit, but concerned may try to cover their costs and extr.

3— Mixed enterprises. Some government organization and a cooperative society or some other might jointly own and administer a contracting service of this kind.

b— Mutual assistance : The use of farm machinery by various means of mutual assistance is common in many countries. In this part of organization may be recognized in which there is usually no profit motive in this kind of organization we can think as :

1— Neighborly help; case of one farmer lending a machine to his neighbor or operation it for him for a particular job. The farmers may also decide among themselves what kind of machinery each one can buy in order to share their work load and reduce capital outlay for each farm.

2— Partnership or association. Small groups of farmers usually 2-5 people can own jointly one or more machines and use them on their own farms. There is often verbal or written agreement only between farmers on the use of the machinery.

3— Registered farm machinery societies. Cooperative organizations for the supply of farm machinery services only normally these are administered and work is carried out by salaried managers and operators.

4— Joint use : sometimes various activities involving both joint ownership and contract work which is named joint use, but it not an accurate description of contract work.

It is possible to see almost all of these kind activities in some part of our country from time to time in differant aspects.



GERÇEK GARANTİ

her zaman

BASAK SİGORTA

her yerde

ÜSTÜN HİZMET

HARBİYE/İSTANBUL Tel : 48 42 00

Türkiye Emlak Kredi Bankası
bugüne kadar 350.000 yurtdaşımızı
ev sahibi yaptı.



**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

"size avantaj sağlar"

Ustanın Çırağına Öğüdü

"İş sahibi olmak için işi bilmek yetmez.
Gerçekten de öyle. Hem kendinize, hem de yurt kat-
kına birşeyler katmak için, iş yapacak krediye ihtiya-
cınız vardır. Küçük Esnaf' ve sanatkarı kredi vererek besle-
yen ve destekleyen bir banka biliyor usta. Onun için şöy-
le getiriyor sözünün gerisini"



ile işbirliği Yap



başarımız da
siz varsınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

**Genç
Pamukbank
büyük
bankadır.**



Genç

PAMUKBANK

"iyi bankadır"

Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun Yeni Yayınları

ATATÜRK VE TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİ

Yazan : Nurettin HAZAR

Fiati : 150 TL.

KOOPERATİFLERİN VERGİLENDİRİLMESİ VE VERGİ SORUNLARI

Yazan : Şaban ERKİLET

Fiati : 150 TL.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFÇİLİK İŞLETMELERİ

Yazan : Doç. Dr. Cemil KIVANÇ

Fiati : 350 TL.

Kitapları Edinme Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi. 38/A
Tel : 31 61 25 — 31 61 26 Yenişehir — ANKARA

KOOPERATİFÇİLİK

Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Co-operative Association, it is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included, Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38/A, Ankara - Turkey.»

The Turkish Co-operative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of
The Turkish Co-operative Association

Nurettin HAZAR

Editorial Board

Kâzım SEÇER

Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ - Aydın İMAMOĞLU - Nail TAN
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on Co-operatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

Nurettin HAZAR	: President
Niyazi YÜKSEL	: Vice President
Kâzım SEÇER	: Treasurer
Bülent AKBAŞ	: Member
Cevdet ALAGÖZ	: »
Hikmet BİÇENTÜRK	: »
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ	: »
Dr. Şenol ERDOĞAN	: »
Mehmet GÖNEN	: »
Aydın İMAMOĞLU	: »
Ayhan İNAL	: »
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU	: »
Akın ŞEHİRLİOĞLU	: »
Nail TAN	: »
Özdemir ÜNSAL	: »

BOARD OR AUDITORS

Sezai YÖRÜK	: President
Turan TEKELİ	: Member
Ömer Nafi GÜVENLİ	: »

